

A

NAGYVÁRADI KIR.

KATH. JOGAKADEMIA

ALMANACHJA

AZ 1901—1902. TANÉVRŐL.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

KÖZLI:

AZ IGAZGATÓ.

HUSZONNYOLCZADIK ÉVFOLYAM.

NAGYVÁRAD

IFJ. BERGER SÁMUEL KÖNYVNYOMDÁJA

1902

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I. TÖRTÉNELMI VISSZATEKINTÉS.

A nagyvárad kir. akadémiát b. e. Mária Terézia alapította az 1780-ik évben. Eleintén ugyan csak a bölcsészeti szakma volt ezen akadémián képviselve, de már 1788. évi június hó 17-én kormányrendelet által két évfolyamú jogi fakultással kibővítettett, mely évfolyamok közül az első 1788. szept. 1-én, a második 1789. évi szeptember 1-én nyitott meg.

1855-ben a tanintézet cs. kir. jogakadémia neve alatt három évfolyamú jogtanodává szervezetett, mindazonáltal a jogvégzeteket csak kivételesen bocsátották, még pedig 4 egyetemi félév utánpótlása mellett, a jogi szigorlatokra. A tannyelv német volt. A bölcsészeti tanfolyam pedig még 1850-ben a helybeli premontrei főgymnasiumba, mint ennek 7. és 8. osztálya, beolvasztott.

1861-ben ismét a magyar tannyelv hozatott be, 1867-ben újabb ideiglenes szervezetet nyert az intézet, végre 1874-ben az azon évi május hó 4-én kelt legfelsőbb elhatározással a két magyar egyetem jogi karával egyen-jogú, négy évfolyamú teljes jog- és államtudományi karrá alakítottatott át, melynek végeztével a jogtanulók közvetlenül, azaz minden utánpótlás nélkül, de csak egyetemen, jogszigorlatokra bocsátatnak.

1889. évi márczius hó 17-én az intézet *százados fennállásának jubileumát* ünnepelte meg.

Jelenleg a nagyvárad kir. jog- és államtudományi karnál következő nyolcz tanszék van rendszeresítve u. m. 1) a római jogra, 2) a jogbölcsészetre és büntető jogra, 3) a nemzetgazdaságtan-, pénzügytanra és a magyar pénzügyi törvényekre, 4) a magyar és osztrák magánjogra, 5) a peres és perenkívüli eljárásra, váltó- és kereskedelmi jogra, 6) a statisztikára és a magyar közigazgatási jogra, 7) a jogtörténetre és egyházi jogra, 8) a politikára, a magyar közjogra s a jog- és államtudományokba való

általános bevezetésre. Ezekon kívül előadatnak még a bányá- és tételes nemzetközi jog, a bölcsészeti erkölcsstan, a művelődéstörténet, az egyetemes történet legujabbkori része, az államszámviteltan, a törvényszéki orvostan és a közegészségtan.

Az intézet a kath. tanulmányi alaphól tartatik fen.

II. A JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KAR SZEMÉLYZETE

Igazgató:

Dr. *Bozóky Alajos*, kir. tanácsos, képesített egyetemi magántanár, a római jog nyilv. rendes tanára, az I. alapvizsgálati bizottság e. i. elnöke, a jog- s az államtudományi államvizsgálati bizottságoknak, Nagyvárad város törvényhatósági s jogügyi bizottságának, a m. jogászgyűlés állandó bizottságának, a biharmegyei régészeti és történelmi egyesület s a nagyváradai jogászegylet választmányának, a Szt.-István társulat irodalmi osztályának tagja, a budapesti t. egyetemi központi növendékpapság magyar egyházirodalmi iskolájának s a nagyváradai Szigligeti Társaság tiszteletbeli tagja. Olaszi, Lukács György-utca, 858. sz. a.

Nyilvános rendes tanárok:

Dr. *Molnár Imre*, képesített egyetemi magántanár, a nemzetgazdaszat, pénzügytan és m. pénzügyi törvényisme és a tételes nemzetközi jognak ny. r. tanára, a II. alapvizsgálati bizottság e. i. elnöke és az államtudományi államvizsgálati bizottságnak tagja, Nagyvárad város törvényhatósági, jogügyi, pénzügyi, szépirodalmi és közlekedési bizottságának tagja, Szigligeti-utca, saját házában.

Dr. *Persz Adolf*, sz. sz. m. m. bölcsész- és jogtudor, h. ügyvéd, képesített egyetemi magántanár, a jogtörténet és egyházi jog ny. r. tanára, az államszámviteltan magántanára, az I. alapvizsgálati s a két államvizsgálati bizottságnak tagja, akadémiai könyvtárnok. Nagy-Pereczes-utca, Szücs-ház.

Dr. *Nagy Ernő*, képesített egyetemi magántanár, az encyclopaedia, magyar közjog és politikai ny. r. tanára, a legújabbkori történet előadására feljogosított tanár, a II. alapvizsgálati az államtudományi államvizsgálati bizottság tagja, a nagyváradi jogász-egylet alelnöke, továbbá a magyar Jogászgűlés állandó bizottságának, az országos közoktatásügyi tanács tagja, valamint a magy. tud. akadémia s a párisi „Societé de la paix sociale“ levelező tagja. Bémer-tér, Róth-ház.

Dr. *Hoványi Gyula*, képesített egyetemi magántanár, a jogbölcshészet és büntető jognak ny. r. tanára, a jogtudományi államvizsgálati bizottság e. i. elnöke, a II. alapvizsgálati bizottság, Nagyvárad város törvényhatósági, jogűgyi, pénzügyi, gyámhatósági, valamint a nagyváradi felső kereskedelmi iskola felűgyelő bizottságának, igazoló választmányának, vízvezetéki és árvalházi felűgyelő bizottságnak tagja, központi választmányának jegyzője, a nagyváradi jogász-egylet és a Szigligeti Társaság választmányának tagja, kath. autonomiai kongressusi képviselő, a kongressus 27-es, 12-es és 9-es bizottságának tagja és előadója, a nagyváradi kereskedelmi iskolán a nemzetgazdaságtan tanára. Olaszi, Hidegser-utca 19. sz. a.

Dr. *Szolcsányi Hugó*, képesített egyetemi magántanár, a statisztikai és m. közigazgatási jognak ny. r. tanára, az államtudományi államvizsgálati bizottságnak e. i. előke s a II. alap- és a jogtudományi államvizsgálati bizottság tagja. Olaszi, Sal Ferencz-utca 13. sz. a.

Dr. *Magyary Géza*, h. ügyvéd, képesített egyetemi magántanár, a peres és perenkivűli eljárás, kereskedelmi és váltójog ny. r. tanára, a jogtudományi államvizsgálati s az I. alapvizsgálati bizottságnak tagja, a kar jegyzője, a jogászgűlés állandó választmányának tagja. Olaszi, Korona-utca 686. sz. a.

Nyilvános rendkívűli tanár:

Dr. *Ágoston Péter*, okleveles bíró, a magyar és osztrák magánjog s a m. bányajognak ny. rk. tanára, az I. alap- és a jogtudományi államvizsgálati bizottságnak tagja, a kar jegyzője. Olasz, Fő-utca Bartsch-ház.

Magántanárok:

Dr. *Hoványi Ferencz*, az összes gyógytudományok tudora, Nagyvárad város ny. tisztii fő-, továbbá Biharvár-

megye tb. fő-, s a nagyvárad i. szert. egyházmegye és szentszék orvosa, a törvényszéki orvostan és közegészségtan magántanára, a közegészségtan tanára a helybeli I. sz. semináriumban. Olaszi, Hídegser-utca 19. sz. (Saját-ház.)

Dr. *Károly Irén*, premontrei kanonokrendű áldozár, képesített főgymnasiumi ny. r. tanár, a bölcsészeti erkölcsstan magántanára. Olaszi, Uri-utca, premontrei társház.

Dr. *Némethy Gyula*, theologiai ny. r. tanár, a művelődéstörténet magántanára, az államtudományi államvizsgálati bizottság kültagja, a biharmegyei történelmi- és régészeti egyesület titkára. Seminarium.

Helyettes tanár:

Dr. *Baróthy Ákos*, Nagyvárad város t. főorvosa, a törvényszéki orvostan és közegészségtan h. t. Olaszi, József-utca.

Hitszónok:

Dr. *Némethy Gyula*, (lásd fentebb.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Könyvtárnok:

Dr. *Persz Adolf*, (lásd fent.)

Hivataliszolga:

Kertész István, az akadémiai épületben,

III. VIZSGÁLATI BIZOTTSÁGOK.

I. Alapvizsgálati bizottság:

Elnöke: Dr. *Bozóky Alajos*, h. elnök: Dr. *Persz Adolf*, tagjai: Dr. *Persz Adolf*, Dr. *Magyary Géza*, Dr. *Ágoston Péter*.

II. Alapvizsgálati bizottság:

Elnöke: Dr. *Molnár Imre*, h. elnök: Dr. *Nagy Ernő*, tagjai: Dr. *Nagy Ernő*, Dr. *Hoványi Gyula*, Dr. *Szolcsányi Hugó*.

Jogtudományi államvizsgálati bizottság:

Elnöke: Dr. *Hoványi Gyula*, h. elnök: Dr. *Magyary Géza*,
belső tagjai: Dr. *Bozóky Alajos*, Dr. *Magyary Géza*,
Dr. *Szolcsányi Hugó*, Dr. *Persz Adolf*, Dr. *Agoston Péter*.

K ü l t a g j a i:

Dr. *Berkovits Ferencz*, h. ügyvéd,
Czvek Kálmán, kir. táblai bíró,
Dobosfy Alajos, kir. táblai bíró,
Hlatky Endre, h. ügyvéd, az ügyvédi kamara elnöke,
Dr. *Imrik Péter*, kir. táblai bíró,
Medvigy Mihály, kir. táblai tanácselnök,
Nagy Ferencz, kir. tszéki elnök,
Nesztor Fózsef, h. ügyvéd,
Dr. *Plopu György*, kir. táblai bíró,
Rádl Ödön, h. ügyvéd,
Ritoók Zsigmond, a kir. tábla elnöke, kir. tanácsos.

Államtudományi államvizsgálati bizottság:

Elnöke: Dr. *Szolcsányi Hugó*, h. elnöke: Dr. *Bozóky Alajos*,
belső tagjai: Dr. *Bozóky Alajos*, Dr. *Molnár Imre*,
Dr. *Persz Adolf*, Dr. *Nagy Ernő*.

K ü l t a g j a i:

Andrássy János, nvárad i. sz. kanonok, sz. széki ülnök,
Dr. *Bulyovszky Fózsef*, Nvárad város ny. polgármestere.
Bunyitay Vincze, nagyvárad i. sz. kanonok, a m. t.
akademia l. tagja,
Darvassi Endre, kir. tanácsos, ny. pénzügy-igazgató,
Dr. *Némethy Gyula*, theol. tanár, akad. mtanár és
hítségőnök,
Papp János, megyei főjegyző,
Papp Miklós, kir. tanácsos, m. kir. pénzügyigazgató,
Ritoók Zsigmond, a kir. tábla elnöke, kir. tanácsos.
Sal Ferencz, a vaskorona rend lovagja, kir. tanácsos,
Nagyárad város ny. polgármestere,
Szunyogh Péter, Biharmegye alispánja,
Dr. *Tisza István* gróf, Biharmegye that. biz. tagja,
orsz. képviselő.

IV. AZ 1901. 902. TANÉV TÖRTÉNETE.

Az idei tanévet 1901. évi szeptember 17-én nyitottuk meg a szokott ünnepélyességgel.

D. e. 10. órakor az akadémiai ifjuság, élén a tanári karral, a premontrei templomban Veni Sancté-ra vonult. A misét dr. *Némethy* Gyula akadémiai hitszónok és magántanár mondta. Azután mindnyájan az akadémia dísztermébe mentek a tulajdonképeni tanév-megnyitó ünnepélyre. Ez alkalommal főmagasságú dr. *Schlauch* Lőrincz bibornok-püspököt gyengélkedése akadályozta a megjelenésben. A vendégek között voltak *Rádl* Ödön, a Szigligeti Társaság elnöke és *Papp* Miklós kir. tanácsos, pénzügyigazgató.

Mindenek előtt Dr. *Bozóky* Alajos, kir. tanácsos, igazgató lépett az emelvényre s a következő megnyitó beszédet mondotta:

Mélyen tisztelt tanári kar!

Szeretett Akadémiai ifjuság!

Üdvözlöm Önöket Alma Materünk nevében! a mestereket is, a tanítványokat is!

A mi foglalkozásunk kétségtelenül igen nemes, de nem szégyeljük Levallani, egyszersmind igen nehéz. A mennyire a korlátolt emberi elmének megadatott, ki akarjuk fürkészni az igazságot, hogy arra az emberi együttlét föltételeit alapítsuk, nemzetünk fenmaradását és kulturális haladását ugyancsak az igazság védpaizsával biztosítsuk. Elménk korlátoltságának tudatában mindenekelőtt Istenhez fohászunk, hogy – a midőn ismét munkához látunk – a mi gyarló erőinket szent segedelmével támogassa, belátásunkat fokozza, kitűzött célunkat elérni engedje, munkásságunkat kifogyhatatlan áldásában részesítse, mert az ő áldása nélkül minden erőlködésünk hasztalan és hiába való!

Egy új tanévet kezdünk. Az Isten házából jövet saját falaink között gyülekeztünk, hogy abban az ünnepi hangulatban, a melyet bennünk életünknek ezen újabb fázisa kelt, tisztába jöjjünk magunkkal a ránk váró feladat igazi jelentősége felől.

Ne legyen egyetlen egy sem intézetünk tanítványai között, a ki nem tudja, hogy miért is van ő itt? hogy tulaj-

donképen mit is keres ő a tudomány eme csarnokában? hogy mi vár reá, ha majd tanulmányait befejezve kilép az életbe? Azért vannak Önök itt, ifju barátaim, hogy előkészüljenek az életre, hogy megszerezzék magoknak mindazokat az alapismereteket, melyek nélkül a jogi pálya egyetlen ágában sem boldogulhatnak, holott ha az itt rendelkezésőkre álló időt és alkalmat jól felhasználva megszerzik magoknak az imént jelzett alapismereteket, méltkónak fognak Önök találatni arra, hogy a haza fenntartó oszlopaivá legyenek, a közügyek elintézése az önök kezébe tétessék és hogy a nemzet Önöket vezéreiként tekintse és tisztelhesse.

Uraim! ez szép és magasztos cél, senki sem mondhatja, hogy ezért a célért nem volna érdemes küzdeni, de én még tetézni óhajtom ezt a kétségtelen axiómát azzal, hogy azt állítom, hogy minden jogászember tartsa kötelességének, hogy a jogi képzettség lehető *legmagasabb fokára* törekedjék. Ez alatt azt értem, hogy a ki idejön tudományt szerezni, hozzon is magával nemes ambíziót, mely szüntelenül arra sarkalja őt, hogy ha már tudományos pályára szánta el magát, hát ne érje be a felületes böngészéssel, hanem tanulja meg *alaposan* mindazt, a minnek megtanulására itt alkalma nyílik. És rögtön kell itt megragadni minden alkalmat, ne ámitsa magát senki avval, hogy ráérünk arra még, mert minden egyes órának ki van mérve a maga anyaga, a mestertől pedig nem lehet kívánni, hogy egy-egy figyelmetlen tanítványa kedvéért lassaban haladjon s az amugy is szükre szabott időt még fölösleges ismétlésekkel is megrövidítse.

Mi, tanáraik, azért vagyunk itt, hogy Önöket tanítsuk, de habár legnagyobb örömünket leljük abban, ha azt tapasztaljuk, hogy működésünk eredményes volt, mert hasznos polgárokat neveltünk a hazának – azokért az ifjakért nem érhet minket gáncs, a kik mindennapi kötelességeiket elmulasztván, eredmény nélkül hagyják el akadémiánkat. Egy régi közmondás azt tartja: ki mint vet, úgy arat. Gondolják meg jókor, hogy visszaszerezhetetlen drága kincset pazarolnak el, ha az időt, s épen fiatalságuknak legbecsesebb éveit felhasználatlanul letelni engedik – sed fugit interea, fugit irreparabile tempus.¹

A kinek nincs igazi hivatása a jogi pályára, vagy akinek, bár volna tán reá hajlama, de nincs inyére a folytonos tanulás, az ne is jöjjön ide, hanem menjen inkább

¹ Virgil, Georg. III. 284.

másmerre, keressen magának más életpályát, amelyen minden fáradság és megerőltetés nélkül boldogul, nem irigyeljük, ha ilyent megtalálnia sikerül, de ne akarja se magával, se másokkal egy percig se elhivetni, hogy a jogi pálya az egyedüli, mely csupa rózsával van telehintve, mely gondtalan életet nyújt a nélkül, hogy áldozatot követelne. A katonának, az orvosnak, a mérnöknek, a gazdatisztnek, a papnak, szóval mindenkinek éveken át kell fáradnia, míg szorgalmas tanulás által céljához el bír jutni, csak a jogász volna az, aki ép ellenkezőleg, léhaság, semmittevés, parádézás útján jutna el azokra a magas polczokra, amelyekről a nemzetet kormányozzák, a társadalmat irányítják, a kulturális haladás biztosítékait létesítik és folytonosan kiszélesítik! Egy futó pillantás tanrendszerünkre legott mindenkit meggyőzhet arról, hogy a mai kor jogászának ugyancsak van mit tanulnia és hogy ugyancsak fukarkodnia kell az idővel, ha mindent jól és alaposan el akar sajátítani. Pedig ez még nem is minden, amire a jogásznak szüksége van, hanem éppen csak a *minimuma* annak, aminek tudása nélkül egyetlen biztos lépést sem képes tenni az életben. Összes köz- és magánéletünk mainap annyira bonyolult, hogy a felmerülő surlódásokat csakis az életviszonyok helyes ismerete és az azoknak szabályozására szolgáló jogoknak alapos tudása mellett egyenlíthetjük ki és intézhetjük el a részrehajlatlan igazság követelményei szerint. Azért mondtam, hogy minden fiatal jogász embernek a jogi képzettség lehető *legmagasabb* fokára kell törekednie: aki csupán azért jön ide, hogy pár év múlva azt mondhassa magáról, hogy *jogvégzett* ember s aztán türelmetlenül és meglehetősen hangosan követeli, hogy már most adjanak is neki kenyeret, tehát a maga személyét tolja előtérbe, az többnyire teljesen félreérti az igazi jogász hivatását és csak azoknak a számát szaporítja, kiket jogászproletároknak szoktak nevezni, mert nekik a *kenyér* a fő, s nem a *tudomány*, a *kenyér* a *cél*, a tudomány ellenben csak egyik *eszköz* ama cél elérésére és hogy ezt a célt is minél hamarább elérhesse, megelégszik a tudománynak csupa látszatával, az előadásokat csak úgy immel-ámmal látogatja. tán nem is exacte, hanem csak úgy melleleg, a mikor éppen nincs más dolga, az előírt vizsgálatokat is nem becsvágygyal teszi le, hanem inkább csak lerázni igyekszik, sőt az akkép megszerzett jogvégzettséget akként értelmezi, hogy most már nem is kell neki többet tanulnia, hiszen már „elvégezte“, „befejezte“ az amugy is hosszoru nyult(?) tanulmá-

nyait! Ne csodálkozzék az ilyen u. n. jogászproletár szinte nehezemre esik és restellem e szót ajkamra venni — ha diplomája daczára nem tud zöld ágra vergődni, mert elállják az utját azok az *igazi* jogászok, kik elsősorban nem azt nézték, hogy minél hamarabb kenyérhez juszanak, hanem hogy magukat a közügy, a közjó előmozdítása szempontjából minél alaposabban kiképezzék, mert tudásukat, képességeiket is a közügynek, a közjónak kívánják felajánlani, jól tudván, hogy a midőn a közügynek tesznek hasznos szolgálatot, ezzel egyszersmind a saját javukat is mozdítják elő leghathatósabban. A létért való küzdelem, ezt Önök is fogják nem sokára tapasztalni, napról-napra nehezebbé válik, de higgyék el nekem, bármily nehézé válik is, az igazi minőség, az alaposan kiképzett jogász, mert a társadalomra nézve nélkülözhetetlen, mindig fog érvényesülni.

Tehát használják fel jól a tanulás éveit, biztosítom Önöket, hogy a tanári karon nem fog mulni, hogy Önök a helyes uton haladjanak. Mi nagyon szívesen fogjuk Önöket útbaigazítani, ha azt látjuk, hogy Önök komolyan veszik hivatásukat, hogy igazán gyarapítani akarják ismereteiket és hogy eltökélt szándékuk magokat a haza hasznos polgáraivá képezni. De lássák be Önök is, ifjú barátaim, hogy a mi buzgalmunkat csak az Önök ernyedetlen szorgalma, fokozatos előhaladása képes serkenteni, míg hanyagságuk és hanyatlásuk szemlélete reánk csak szomorítólag és lankasztólag hatna, mert akkor oleum et operam perderemus,¹ Önök pedig a hazára nézve el lennének veszve!

De a tanuláson kívül vannak még egyéb kötelességeik is.

Nemcsak eszöket kell kiképezniök, hanem *szívöket* is nemesíteniök. A kettőnek karöltve kell járnia. Legyenek bármilyen tudósok, a szívöknek sem szabad ám üresnek lennie.

Avagy honnan merítsenek erkölcsöt, vallásosságot, hazafiságot, becsületességet, jellemzilárdságot, felebaráti szeretetet, áldozatkészséget, minden szép, jó és nemes dolog iránt való felbuzdulást, ha nincs honnan vegyék, venni pedig csak a szívök mélyéből lehet s hogy majd onnan elővehessék, előbb be kell oda raktározni mindezeket a jó tulajdonokat. Szerencsére éppen a fiatal kor erre a tevékenységre a legalkalmasabb, sőt mondhatnám egye-

¹ Plautus, Poenulus I. 2. 119.

dül hivatott, mert a tapasztalás azt tanítja, hogy a mit az ember fiatal korában megszokott, ahhoz ragaszkodik élemedett korában is, ha tehát fiatalon a jót szokja meg, rendszeren jó marad egész életén át, míg ha fiatal korában csupa rosszat vesz be az ő lelke, vénségében is gonosz lesz, mert ritkán jut azon lelkierő birtokába, mely a javuláshoz szükséges lenne. Tehát tanácsosabb a jóhoz, mint a rosszhoz hozzászokni, már azért is, mert míg az igaz embert, minden körülményei között a világnak semmilyen kincséért meg nem vásárolható *lelki nyugalom* jutalmazza, addig a gonoszt léptenyomon a lelkifurdalás üldözi és nyugtalanítja. „Ha tisztességes uton jársz – mondja Seneca — hadl tudja meg mindenki, ha nem tisztességes uton, mi hasznod belőle, hogy senkinek sincs róla tudomása, ha te magad tudod?”¹ s ugyanezen bölcsnek megczáfolhatatlan véleménye szerint a „rossz lelkiismeret világhosszága valóban elviselhetetlen.”²

A szív nemesbítésére szakadatlanul kell törekedniök, minden megállapodás, minden lanyhaság már is visszaesés számba megy, úgy hogy a keresztény morál nem alaptalanul igen súlyos bűnnek mondja már a jóra való restséget is.

Ne higgyenek uraim azoknak, a kik Önöket avval ámtják – hogy oktalan kihágásaikat kimenti a fiatal koruk. Ez egyszerűen nem igaz. Fogadni mernék, hogy a fiatal meggondolatlanság száz esete közül kilenczvenkilenczben az illetők nagyon jól tudták, hogy helytelen-séget követnek el, tehát az ő eljárásuk inkább súlyosabb, mint enyhébb beszámítás alá esik, mert előre megfontolt szándékkal cselekedtek és módjukban volt a helytelennek fölismert cselekedetet el nem követni. Ugyanazért nem lehet eléggé korán azt a szabályt követni, hogy a rosszra való csábításnak mindjárt kezdetben kell ellentállni (principiis obsta!) a ki egyszer enged a kísértésnek, másodszor, harmadszor, századszor is fog engedni s így mintegy észrevétlenül rabja lesz a gonosz hajlamainak, ő belőle pedig egy megrögzött bűnös ember, a ki nem hogy utóbb megjavulna, sőt környezetét is megrontja. Video meliora proboque, deteriora sequor.³

A haladásnak egyik kétségtelen s a társas életben nélkülözhetetlen eleme a *műveltség*. Ezt is el kell Önök-

¹ Si honesta sunt, quae facis, omnes sciunt, si turpia, quid refert neminem scire, cum tu scias? Sen. Epist. 43.5.

² Gravis malae conscientiae lux est. Sen. Epist. 122, 14.

³ Ovid. Metamorph. VII. 20.

nek sajátítaniok. Még a legnagyobb tudóstól is rossz néven vesszük, ha műveletlen. De a műveltség saját szerű egy művészet, olyan sokoldalúak a követelményei, hogy arra bajosan lehet valakit oktatni, hanem kinek-kinek önmagától kell magát abba beletalálnia, hogy külső megjelenésével, beszédével és egész modorával kellemes benyomást tegyen mindenkire, a kivel érintkezik. Meg kell fordulniok minél gyakrabban a művelt körökben és megfigyeléssel ellesniök, a mit a világ a műveltséghez tartozónak vél. A művelt ember rokon-, a műveletlen ellenszenvet kelt maga iránt. A művelt ember rendesen könnyebben értezt, mint a műveletlen. A művelt ember társaságát mindenki keresi, ellenben a műveletlent magára hagyják. A művelt ember példáját követendőnek, a műveletlen emberét kerülendőnek tartják. Már pedig a jogi pályán levők a legtöbb esetben oly exponált helyet foglalnak el a társadalomban, hogy mindenki őket nézi és tőlük akar műveltséget eltanulni. Magyar ifjaktól megépenséggel a nemzeti becsület követeli, hogy művelteknek mutassák magukat, mert hisz a mi rosszakaróink elégszer hangoztatják, hogy ázsiai barbárok vagyunk és nem méltók arra, hogy vezérszerepet játszunk!

Különösen a fennálló törvények tiszteletében és megtartásában kell a jogászoknak előljárniok. Mert hogyan győzzük meg az embereket a rend szükségességéről, ha saját magunk sem respektáljuk azokat a szabályokat, melyeket mi jogászok a rend fentartása érdekében szükségeseknek hirdetünk. Akademiánknak is vannak a rend és fejelem biztosítását célzó szabályai, melyek önöknek, midőn az intézetbe beléptek, kézbesítették. Az akadémiai polgárok mindnyájan egyenjogúak, egyforma jogokat élveznek és egyforma köteleességeik vannak mindannyioknak; és ezen egyenlő jogaikat és köteleességeiket sem nyelvi, sem felekezeti szempontok nem alterálják, hanem minden joghallgató itt azonos bánásmódra számíthat. De mi, tanáraik is számítunk Önöknek loyális magatartására, nevezetesen arra, hogy teljesen korrekt viseletök fel fog bennünket menteni az alól, hogy bárki fölött Önök közül törvényt üljünk, mert mindenképen jobb, ha Önök alkalmazkodnak a törvényekhez, mint hogy a törvényeket kelljen önökre alkalmazni.

Ne feledjék el, hogy Önöktől függ a mi drága hazánknak jövője boldogsága. Hisz látják, hogy nap mint nap ki-kidől nemzetünknek egy-egy erős oszlopa. Ki lép majd a kidőlték helyébe? Önökre vár ez az örökség. El

tudnák-e viselni azt a keserű szemrehányást, hogy önök csak gyarló epigónok, képtelenek a haza megmentésére? Oh hocsássák meg nekem ezt az erős kifejezést, annyival inkább, mert nem hihetem, hogy Önök kevésbé szeretnék drága hazánkat, mint magam. A mi közös lángoló hazaszeretetünk pedig kizárja ezt a sötét feltevést. Sőt ellenkezőleg, hazánknak továbbfejlődnie és virulnia kell. Ha mindnyájan nap mint nap sorakozunk kötelességeink teljesítésében, ha nem engedjük, hogy bárki is bennünket a kulturális haladásban fölülmuljon, ha a művelt nemzetek kénytelenek elismerni, hogy földünknek ama részén, melyet mi immár ezer esztendő óta a mi hazánknak tartunk, melyet ugy, miként áldott emlékü őseink, az utolsó csepp vérünkkel is védeni készek vagyunk, más, mint magyar haza fönn nem állhat: akkor igazán virulni fog a mi hazánk! Ugy legyen!

És ezzel az 1901 – 1902. tanévet megnyitom.

Ezután dr. *Agoston Péter* jogtanár váltotta fel az igazgatót, a következő tanulmányal:

Erkölcsei momentumok a jogviszonyokban.

A jogélet számos körülményei között jutunk másokkal oly viszonyba, hogy a jogszabályoknak teljesen megfelelő, azonban erkölcsileg elítélendő s megvetendő cselekedetek által jogi, illetve gazdasági hátrányt szenvedünk. Erkölcsi, sőt jogi meggyőződésünk azt diktálja, hogy igazságtalanság történt velünk, s ennek daczára a merev jog álláspontjából tekintve az ügyet az erkölcsi kifogás alá eső cselekmény *korrekt*. A velünk ügyletet kötött fél megrövidített s az összeköttetést vele még sem szakíthatjuk meg; megcsalt s mégis teljesíteni tartozunk; sőt gyakran ügyletkötés nélkül is károsodunk, habár a károsító cselekmény nem a mi, hanem a követelő cselekményénck következménye.

Ezek azon esetek, melyekben a bíróhoz fordulva, ez csak vállvonogatással, esetleg egy gúnyos mosolylyal, olykor ellenfelünknek szóló kifakadással felel, de segítséget nem nyújthat soha.

Ha e jelenség okát kutatjuk, úgy azt a jog és erkölcs szabályainak rokonsága mellett abban a körülményben lelhetjük fel, hogy a jog a cselekményeknek csak szűk körét vonta saját hatáskörébe s a cselekmények finomabb nüanszainak szabályozását az erkölcsi szabályoknak hagyta fenn.

Az emberi társadalom az erkölcs és jog szabályainak uralma alatt áll. Minden emberi cselekmény erkölcsi szempontból megbírálás tárgyát képezheti, akár kihat másokra, akár nem. A másokra kiható cselekmények az erkölcs szabályain kívül a jog szabályainak uralma alatt is állanak. Ez utóbbi körülmény épen az, melyet rendesen szem elől tévesztünk. Feledjük nevezetesen, hogy az erkölcsi szabályok egy tágabb, a jogiak egy szűkebb kört alkotnak, s hogy az erkölcsi szabályok a jogiakat magukban foglalják.

Minél inkább tágítjuk tehát a jog szabályainak körét, annál jobban megközelíti az erkölcsi szabályok körének terjedelmét s annál jobban meg fog felelni a jogcselekmény az erkölcs törvényeinek.

A jog és erkölcs törvényeinek rokonsága legszembe-tünőbb akkor, ha a büntető jogot tartjuk szem előtt. A jogilag tiltott cselekmény erkölcsileg is az, ennelfogva ezen a téren kell az érintkezési pontokat keresnünk.

A büntető jog és erkölcsi szabályok rokonságának igazolására elegendő arra a körülményre utalni, hogy a büntető jog köre az erkölcsi felfogás emelkedettségével tágul. Nézzük csak hazánk büntető szabályait, mennyivel több cselekményre terjednek ki ma, mint csak egy századdal előbb; nézzük csak a különféle novella javaslatokat, mennyivel több cselekményt vonnak hatáskörükbe, melyek ma még csak megvetésnek teszik ki elkövetőjét.

De nemcsak a büntető törvények körében találjuk az erkölcsi momentumok ezen előtérbe lépését, hanem a magánjogi szabályok körében is. Az uzsora, a tisztességtelen verseny, de még a megrendelések gyűjtésének szabályozása is az erkölcsi felfogásnak a magánjogi viszonyok körében való érvényesülése. Ezen elvétve, az egyes életviszonyok, gyakran egyes esetek esetlegességei folytán keletkezett törvények azonban az erkölcsi felfogás teljes érvényesülését nem eredményezhetik.

Jelen jogállapotunkban, melyben polgári törvénykönyv nélkül szűkölködünk, az erkölcsi felfogás érvényre emelésére nem is gondolhatunk, a polgári törvénykönyv tervezetének készítésekor azonban az erkölcsi elv figyelmen kívül hagyása javithatlan hiba volna.

Ezrével vannak hazánkban existenciák, melyek a büntető törvénykönyv és erkölcsi törvények éles határvonalán kötélánczot járnak; ezrével vannak emberek, kik a büntető törvénykönyv szabályaival összeütközésbe soha sem jutottak ugyan, kiket azonban a tisztességes

ember messziről elkerül; s ki tudná megmondani azt, hogy hányan vannak olyanok, kiknek gazdasági existenciája a tudatlanoknak csupán az erkölcs által tiltott kizsákmányolására van építve, kik a magánjogi csalások minden elképzelhető fajtát kitalálták már, míg a jogászság ólom lábakon járva még ma is csak egygyel foglalkozik.

Jól tudom, hogy ez existenciákat a legjobb törvény sem lesz képes teljesen kiirtani, arra azonban mindnyájunknak törekednünk kell, hogy tanító mestereink elveit: *lex debet esse iusta ac honesta* érvényre emelve, ez existenciák számát kevesbitsük. Nem kételkedhetünk abban, hogy ez minden törvényhozó végczélja, mégis azt hiszem, a polgári törvénykönyv tervezetének készítői nem fektettek erre a körülményre kellő súlyt, vagy legalább is a cél elérésére szolgáló eszközöket nem helyesen választották meg.

Honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere, ezek a classikus római jogászok és nagynevű Verbóczynek tanításai, ez elveket tehát szem elől téveszteni a közerkölcs szempontjából soha sem szabad. Ez elvek érvényesülése a polgári törvénykönyv tervezetében képezi vizsgálódásunk tárgyát.

Tagadhatatlan, hogy vizsgálódásunk, mely az erkölcsi momentumokat helyezi előtérbe egyoldalú, ennek daczára azonban, nem lesz haszonnélkül való, mert ha figyelembe vételt nyert is az erkölcsi momentum a plg. tkv. tervezetében, kellően érvényre nem emelkedett. Pedig egyedül ez uton sikerülhet az erkölcsbe ütköző cselekményeket jogi és illetve gazdasági előnyüktől megfosztani és az erkölcestelen cselekményeket haszon nélkül valókká téve a jogéletből kiküszöbölni, vagy legalább csökkenteni.

* * *

I.

A polgári törvénykönyv tervezetének szabályai minden oldalról vizsgálódás tárgyát képezik. Minden foglalkozás, minden társadalmi állás, egyszóval a haza minden polgára bírálat alá fogja venni, mindenki a saját szempontját kívánja majd benne érvényesíteni s a törvényhozó feladata lesz az ezernyi követelményből a teljesíthetőket kiválasztva, a törvénykönyvbe beleolvasztani.

Az ifjuság és illetve a polgárok nevelése az a szempont, mely e követelmények között első sorban érdemel figyelmet. A nevelésnél pedig első sorban az *erkölcs* veendő figyelembe.

Nézzük már most, hogy mennyiben felel meg a plg. tvk. tervezete erkölcsi felfogásunknak? Erkölcsi és jogi felfogásunk egyaránt azt diktálja, hogy a kire kötelezettségek teljesítése vár, azt jogokkal is fel kell ruházni. Ez egyszerű s örökérvényű elv ellen a tervezet igen gyakran vét.

A tervezet 95. §-a kiindulva a következő 96-ik §-ban a férjre rótt köteleességekből ezek ellenértéke fejében őt a család, illetve házi kör fejévé teszi. Ha a férj keresetképtelenség, vagy vagyonihiány miatt kötelességei teljesítésére képtelen, a tervezet 100. §-a a nőt kötelezi a férj és család eltartására, a mit a 102. §. 2. bek. még azzal egészít ki, hogy a nő férjét házon kívül is, vagyis elválás esetén is köteles tartani. Vizsgálva már most a köteleességek ellenértékét, hiába keresünk olyan intézkedést, mely a férjét és családját eltartó nőre ruházná a családfelei jogokat. A nőnek csupán annyi joga van, hogy férjének okos tanácsokat adhasson, melyeket ez figyelembe tartozik venni, s a mennyiben ezt nem tenné, a nő a 95-ik §. szerint a bírósághoz fordulhat, mely az adott esetben figyelembe veszi azt is, hogy a nő a házassági terhek viseléséhez hozzájárul-e vagy esetleg maga viseli-e azokat?

Nem kételkedem abban, hogy a tervezet 95. §-ában a nőnek jogokkal való felruházása hallgatag bennfoglalatik, s bizonyos az, hogy a bíróságok ezen szakasz rendelkezéseit megfelelően fogják alkalmazni. Általános jogi, s annál inkább erkölcsi szempontból azonban hiányosnak kell itélnünk a tervezetet, mert a nő kötelességeinek időpontját meghatározza, jogait azonban a bíróság határozatától teszi függővé s erre nézve is nem általános határozat hozatalára utasítja a bíróságot, hanem minden egyes vélemény eltérés esetén külön perre utalja a nőt.

Itt tehát hiába keressük az *ustiliat* és *honestast*, pedig ha köteleiséget rovunk valakire, úgy annak jogot adni az erkölcsnél enyhébb jog szempontjából is köteleység. A nőnek jogokkal való felruházása mellett még azon további körülmény is szól, hogy a nőnek, ha a 100-ik §. vele szemben alkalmazást talál, több kötelessége van, mint a férjnek, mert a 98. §. a házvitelt is a nő köteleességévé teszi, már pedig ezt a férj tőle a 100. §. esetében sem veszi át.

Hogy ezen nyomós okok daczára mi indította a törvény készítő rendelkezései hozatalakor, azt megérteni képesek nem vagyunk, ha csak azt nem akarjuk mondani, hogy a német plg. tvkv. (1360. §.) hasonló, sőt igazság-

talánabb, s méltánytalánabb rendelkezéseinek a kellő mérlegelés nélküli részbeni átvétele.

Tekintsük csak az életet úgy a mint van s ne induljunk ki a férfi valamely képzelt fenségéből. A nő valamely ipart, vagy gazdaságot üzve, avagy valamely állásban alkalmazva gondoskodik a gyermekek s a keresetképtelen férj ellátásáról s ennek daczára is a férjnek van meg az a joga, hogy a család lakhelyét áttegye; a nőnek pedig ez ellen csak veto-joga van, melynek érvényesülése a bíróság megerősítésétől függ. Nem sérti-e a férj ily esetben az erkölcs törvényeit, ha rendelkezni kíván, holott jogait eljátszotta? A törvény ilyen rendelkezése ellen nem kell-e küzdenünk?

Sokszor nem kevésbbé igazságtalan a tervezet 123. §-ának rendelkezése, mely szerint közszerzeményi javak a házastárs vagyonaiban mindazok a javak, melyek abba a házasság ideje alatt nem ingyenes jogczimen kerültek. A törvénykészítő a rendes viszonyokból indul ki, s nem gondolja meg, hogy a férfi és nő tulajdonai gyakran elütők egymástól, s míg az egyik szerez, a másik pazarol, s az sincs kizárva, hogy valakit épen e tulajdonsága miatt gondnokság alá helyezzenek. Ha már most az utóbbi esetben a pazarló fél marad életben, milyen jogczime van annak a közszerzeményre? Mert nem elég a törvénynek valamely intézkedést felvenni, hanem annak minden egyes esetben, melyben alkalmazható, az esetből magából is indokolhatónak kell lennie.

Ezért szükséges lesz ezen általános rendelkezés mellett a különös esetekre is provideálni.¹

A tervezet 250. §-a a szülőknek gyermekeivel szemben fennálló tartási kötelezettségét olyképen szoritja meg, hogy erre más eltartásra kötelezhető rokonok léte esetén csak úgy köteles, ha saját *illő* megélhetése ez által veszélyeztetve nincs. Igaz, hogy e szakaszbeli intézkedés nem példátlan, mert a német polgári törvénykönyvben² is szórul-szóra benufoglaltatik, mindazonáltal azt hiszem, a gyermeknek szülői iránti köteles tiszteletét és szeretetét kiölni alkalmas.

Eddig úgy erkölcsi, mint jogi felfogásunk azt tanította, hogy gyermekeinkkel utolsó falat kenyerünket is meg kell osztanunk. A tervezet ezzel szemben azt mondja,

¹ E rendelkezés a T. 169. §-ába volna felveendő, mert a közszerzemény nem egyedül a házasság természetéből folyik, hanem a házastársak gazdasági köteletségének teljesítése fejében nekik járó jutalom.

² 1603. §.

hogy ha kényelmünk a gyermek nevelése által veszélyeztetve van, s van kire a gyermektartást áttolhassuk, úgy azt tennünk jogunkban áll. E rendelkezés a tervezet szerint a gyermek érdeke. Ez indoklás így odavetve meglepő inkább, mint meggyőző, mivel alig fogadható el az a felfogás, hogy a gyermeknek szüleitől való elválasztása s talán csupán a törvény betűje szerinti kötelességüket teljesítő rokonok általi ellátása, ha ételben dúsabb is, a gyermek érdekének megfelelne. Nem akarok a rokonok által tartott gyermek sorsára, s ennek lelki állapotára rámutatni, csak azt legyen szabad még megemlítenem, hogy a gyermek ezen törvényi rendelkezés által sokszor jobb viszonyok közé jut, mint a melyekben akkor lesz, mikor fenntartásáról saját magának kell gondoskodni. Bizonyos, hogy erős léleknek kell lennie, ki ilyen változást erkölcsi épségében él át.

E rendelkezésnek azonban a tervezet 260-ik §-a is ellent látszik mondani, mert e szerint annak, a ki erkölcsileg vétkes viselkedése következtében jutott nyomorba, csak ahhoz van joga, hogy a legszükségesebbekkel tartsák el, vagyis illő tartáshoz nincs joga. Feltéve hogy a szülő erkölcsileg vétkes viselkedése következtében jutott nyomorba, alkalmazható-e a gyermek, mint a szülő részleges tartása esetén e szakasz? Ha alkalmazható, úgy a gyermek és szülő tartása között különbséget kell tenni, mert a gyermek szülője vétkeért nem lakolhat, de viszont helytelen a gyermeknek jobb sorsban való részesítése, mint a szülőknek, s így a gyermek érdekével az *illő tartás* követelése a fenti 250. §. esetén sem egyeztethető össze.

A gyermek és szülő sorsa annyira összefügg, a gyermek és szülő a családban annyira egybeolvad, hogy még a gyermek is természetesebbnek fogja találni, ha szülei balsorsában, nyomorában is velük marad, minthogy azok illő megélhetésének veszélyeztetése esetén a szülői házból gyakran idegen érzelmű rokonok közé jusson. De e kötelesség gyakran jogilag is igazságtalanul terheli a gyermek nagyszülőit, mert azt tapasztaljuk, hogy a leggyakrabban azok a gyermekek szorulnak a rokonokra, nevezetesen a nagyszülőkre, kiknek szülei szülőik ellenzése daczára keltek egybe.

Azt merném állítani, hogy nem lesz senki, a ki a 250. §-ban körülírt joggal a törvény rendelkezésének ismerete előtt élni fog. Már pedig a polgárok alanyi jogának azok meggyőződésében kell élni. Concédálva pedig, hogy valaki e joggal élne, s illő megélhetésének veszélyeztetése

esetén gyermekeinek tartása iránt rokonai ellen pert indítana, kevesen lesznek, kik nem fogják inkorrektsséggel vádolni, vagy eljárását erősebb kifejezésekkel apostrofálni.

Szent István¹ törvénye, mely azt mondja: Patres enim idcirco sunt patres, ut nutriant filios, Verbóczy² véleményével együtt, mely szerint sem világi, sem pápai törvény nem mondhatja ki azt, hogy a gyermekeket ne a szülők neveljék, annyira átment nemzetünk meggyőződésébe, hogy az ellenkező rendelkezés daczára erkölcsi meggyőződésként továbbra is fenn fog maradni.

Jogfejlődésünkkel hasonlóan ellenkező rendelkezést találunk a tervezet 252. §-ában is. E helyütt a tervezet ugyanis akként intézkedik, hogy a férj feleségének a házasság kötésekor már meg volt, nem tőle származó kis-koru gyermekét csak annyiban köteles 14-ik életéve betöltéséig a házasság fennállása alatt tartani, a menyiben saját vagyonából vagy keresményéből el nem tartható, vagy anyja erre nem képes és más rokona nincs.

Ime a gonosz mostohák eljárásának szentesítése!

E szakasz rendelkezése messze eltér az utolsó évtizedeknek hasonló tárgyú intézkedéseitől; de messze eltér a régi civilizált egyiptomiak törvényeitől is, melyek a férj elhalta esetén ennek öcsesét kötelezték a nő és gyermekek eltartására.

Teljes vagyontalanság és munkaképtelenség esetén a községnek kötelessége fiait eltartani, habár régen elszakadtak tőle, és mi sem köti össze lakóit a nyomorba jutottal, mint a szülőhely közössége. A férj pedig, ki ismerve a ráhárítható tartási kötelességet, a gyermekeket anyjuk mellől elűzheti. Elűzheti pedig akkor is, ha nejjének vagyonát ő maga dorbézolta el, s így ő maga tette képtelenné az anyát gyermekeinek eltartására.

Az anya munkaerejét, mely gyakran igen számos eredményt produkál, leköti a férj részére, s ennek ellenszolgáltatása fejében gyermekeit sem köteles tartani, pedig igen gyakran a férjnek is van első házasságából származó gyermeke, kinek gondozását tartja szem előtt akkor, mikor másodszor nősül.

Mіндеzen szempontok mellett ne felejtjük el még azt, hogy az 1885. XI. t. cz. 38. §-a, 1887. XX. t. cz. 15. §-a és 1891. XLIII. t. cz. 5. §-a az özvegy nőt a férjnek első házasságából származó gyermekeinek tartá-

¹ Szt. István 1. Decr. 8. cap. 1.

² Trip. Előszó 9. tit. 2 §.

sára akkor is kötelezi, ha e gyermekek nevelési járulékot nem kapnak. Ebből tehát nyilván való eddigi jogunk humanusabb volta, s az erkölcsi felfogás nagyobb érvényesülése. Mert ne felejtjük el, hogy a gyermekétől való szabadulhatás sok nőt fog a másodszeri házasságkötésre bírni, holott e törvényi intézkedés nélkül gyermekeinek nevelésére fordítaná gondját.

E családjogi szemelvények eléggé megviágítják azt, hogy a tervezet az erkölcsi momentumokra még annyi súlyt sem fektet, mint eddigi törvényhozásunk. Ez állításunk éles világitásba jut, ha a törvénytelen gyermekek és szülők egymásközi jogviszonyát is vizsgálat alá vesszük. E helyütt azonban e kérdéssel az idő rövidége miatt nem foglalkozhatunk.

II.

A jog szabályai az erkölcsi felfogás nemesítésének eszköze, mely körülményt a törvényhozónak szem elől téveszteni soha sem szabad. A jog szabályainak az erkölcsi felfogásra gyakorolt befolyása a családjogban, hol az egyén cselekedeteinek nagyobb száma idézi elő az erkölcsi felfogással ellenkező állapotát — kevésbbé szembe-tűnő ugyan, bár az erkölcsi momentumoknak itt s az örökjogban van legnagyobb jelentőségük. Az ember régen mult cselekedeteiből saját jellemére hátrányos következtetést nem hajlandó vonni, a családjogban pedig erre van utalva. A dologi és kötelmi jogban az erkölcsi felfogás az egyes cselekményeknél érvényesül, itt tehát a jogszabályoknak az erkölcsbe ütköző volta gyakran szembe-tűnőbb, mint a családi és örökjogban, hol a jogintézmények teljes egészén fekszik a súly.

Az alábbiakban vizsgálódásunkat a dologi és kötelmi jogra terjesztjük ki.

A T. 592. §-a szerint a „gazdátlan ingó dolog tulajdonát megszerzi, a ki a dolgot sajátjául birtokába veszi“.

Ezen rendelkezés ellen sem jogi, sem erkölcsi szempontból nem lehet kifogást tenni. A gazdátlan ingó dolognak a tervezetbe felvett meghatározásáról azonban ezt nem mondhatjuk. Az 594. §. szerint ugyanis a megfogott vadállat gazdátlanná lesz, ha szabadságát vissza nyeri és a tulajdonos az állatot *haladék nélkül* üzöbe nem veszi, vagy az üzéssel felhagy. Az 595. §. szerint pedig az elszállt méhraj gazdátlanná lesz, ha a tulajdonos befogása iránt *két nap alatt* nem intézkedik.

Azt hiszem, az első pillanatra szembetűnő e két szakasz hibája, mert a tulajdonjognak fenntartását oly körülményekhez köti, melyeknek betartása majdnem lehetetlen, mivel a szabadulás tudomásul vétele után is gyakran a vadállat üldözését *haladék nélkül* megkezdeni nem lehet, illetve két nap alatt a méhraj hollétét nem sikerül felfedezni.

A vadállat szabadulása és elfogása nem actualis kérdés, a méhrajé azonban igen. Feltéve az esetet, hogy egy községben lakó méhészt több raja repül ki egyszerre s ő azok egyikét két nap alatt megtalálni nem tudván, azt valaki befogja, azt hiszem nincs senki, a ki kételkednék abban, hogy a befogó a harmadik sőt későbbi napon is a befogott rajt vissza nem adná, feltéve természetesen, hogy nem törvénytudó, mert ez tulajdonának fogja állítani.

Az 598. és 599. §§-nak az ingók találására vonatkozó intézkedése nem kevésbé sérti erkölcsi felfogásunkat. E szerint a három K. értékű dolog találását a hatótóságnak bejelenteni nem kell, (az érték megállapítását természetesen a találóra kell bízni), s a talált dolog tulajdona akármily értékű lett legyen is az, egy év elteltével a találóra száll.

A tervezet indokolása szerint a 3 K. értékhatár megfelelő azért, mivel a külföldi törvényhozások által megállapított értéknek megfelel. Azt hiszem azonban ez tévedés, mert három K. nálunk nagyobb érték, mint a nyugaton. A nagy munkaidőt leszámítva, nálunk egy K. a férfi napszám, a ki tehát három K.-át vesz, elveszti egy félheti munkabérét, míg a nyugaton alig egy napi bérét veszti.

A tulajdonátszállásának határidejére vonatkozó intézkedés már a külföldi törvényhozásokban sem talál analógiát, kivéve a szász és német polgári törvénykönyveket, pedig itt sem szabad szem elől téveszteni viszonyainknak a nyugati államokéitól való lényeges eltérését. A nagy vasuti-, levél-, táviró- és távbeszélő forgalom kétségkívül megkönnyíti az elvesztett dolgok megtalálását, pedig e téren is, milyen messze mögötte vagyunk nyugati szomszédainknak.

De nem szabad itt szem elől téveszteni népünknek az eddigi jogszokásban nyilvánult jogi és erkölcsi felfogását sem, mely az optk. 392. §-nak rendelkezésében nyert tápot, mely szerint a találó csak az elévülési határidő elteltével lesz a talált dolog tulajdonosa. Ha nem is

fogadjuk el az optk. rendelkezését, azt a szabályozást kellene elfogadnunk, hogy a találó akkor lesz tulajdonossá, mikor az elvesztőről fel lehet tenni, hogy dolgáról megfeledkezett, a találóról pedig, hogy a talált dolog eredetét többé nem tudja. Ehhez képest pedig az érték szerint különböző elévülési határidők megállapítása válnék szükségessé.

E rendelkezésnek az erkölcsi felfogásban van a gyökere, mert tagadhatatlan, hogy a tervezet fenti szabályának érvénye esetén is, azt a talált dolgot, melynek eredetére emlékezünk, s melyet az elvesztő visszakövetel, vissza fogjuk adni nem egy – hanem több év múlva is és vissza fogja adni a műveltség alacsony fokán álló földmives és kézműves is. Ha pedig ezt nem tenné, vagy fel lehet tenni, hogy nem teszi, úgy a törvénynek kell őt erre kényszeríteni, nehogy az ingyenes szerzésnek az erkölcs által tiltott más módját a törvény által megengedettnek higgye.

Ennél nagyobb veszedelmet is rejt magában erkölcsi szempontból e rendelkezés. A Kbtk. 129. §-a szerint ugyanis büntetés alá esik, a ki mástól oly dolgot szerez, melyről gyaníthatia, hogy lopás, sikkasztás, rablás, zsarolás vagy jogtalan elsajátítás következtében jutott birtokosa, vagy bírlalója kezébe. Milyen jó kibúvó lesz gyanus dolgok vásárlójának az 598., 599. §§-ok rendelkezése, mert különösen a 3 K. érték körüli dolgok eladójának csak azt kell mondania, hogy egy év előtt találta, illetve a bíróság előtt kell csak állítania, hogy mondotta s a gyanus dolog megszerzője, ki a legtöbbször orgazda, me- nekül a büntetés alól.

Eddig felvetett kérdéseink kevesebb megvitatás tárgyát képezték, mint a tervezet 619, 620 és 623. §§-okba foglalt az a kérdés, hogy a jó vagy roszhiszeműség az egyesített több dolog és idegen anyag feldolgozása által keletkezett új dolog tulajdonjogának megítélésénél mennyiben birjon befolyással.

Vagyis az a kérdés, hogy figyelembe vegyük-e a jó vagy roszhiszeműséget az egyesítés, vegyítés, feldolgozás esetében?

A tervezet ezen kérdésre adandó feleletet ketté választja, a 619. és 620. §§-okban az egyesítés és vegyítés esetéről szólva kimondja, hogy ha az egyesített, összevegyített dolgok el nem választhatók s az egyik fődolognak tekinthető, a fődolog tulajdonosa megszerzi az egyesítéses dolog kizárólagos tulajdonát. Ha az egyesített

összevegyített dolgok közül egyik sem lesz földologgá, akkor az az egyesített vegyített dolgokon közös tulajdon keletkezik. A feldolgozás esetére a 623. §. intézkedvén, kimondja, hogy az ingó dolog feldolgozása, átídomítása által az, a ki saját számára új dolgot készít vagy készítet: megszerzi az új dolog tulajdonát, ha csak az idegen anyag értéke a munka értékét tetemesen meg nem haladja.

A jó vagy roszhiszeműségnek tehát a tervezet a kérdések megoldásánál mi befolyást sem ad, az indokolás szerint azért „mert nem tanácsos az egész dolog sorsára a subjectiv mozzanatoknak döntő befolyást engedni“,¹ mert a jó vagy roszhiszeműség bizonyítása nehézségekbe ütközik és mert ingó dolognak ingatlanul való egyesítése esetén az ingó dolog az ingatlantól el nem választható.²

A tervezet csak azon eseteket tartja szem előtt, mikor a káros dolga az egyesítéssel szemben elenyészően csekély értékű, de figyelmen kívül hagyja azt az esetet, mikor a két dolog értéke között csekély különbség van.

A tervezet és annak készítője oly esetet vesz fel példa gyanánt, melyben a roszhiszeműség erkölcsi szempontból fenn sem forog. Azt említi ugyanis, hogy ha egy arany ötvényhez az ötvösnek nincs más reze, mint a más által rábizott s ő ezt beolvastja az aranyba, mely igazságtalanság volna az aranyöntvény tulajdonosául a réz tulajdonosát tekinteni. A tervezet készítője azonban nem gondolja meg, hogy ilyen esetben nem akadna senki az életben, a ki az aranyat követelné. Van azonban ennél valószínűbb példa elég. Így a söprő-készítő gyakran lopja a söprő nyelét, a bognár gyakran vesz lopott abroncsot, a molnárnál gyakran öröltetnek lopott és saját gabnát, a fatolvaj is a megvett fa közé teszi a lopottat stb. s mindez esetekben a káros a saját dolgát meg nem kaphatja.

A mi már most a feldolgozott idegen dolog tulajdonát illeti, ennek szabályozása határozottan el van hibázva, és épen ellenkező megoldást igényel. Az életből merített példák ilyen természetűek: a tolvaj az erdőbe megy, ott levágja a fát és helyben feldolgozza seprő vagy villanylélle, a fűzesben vesszőt lop s kosarat fon belőle; gyak-

¹ Indokolás II. k. 292. l.

² Dr. Imling Konrád: Dologjogi nyílt kérdések 24., 25. l. Jogászegyleti értekezések XVI. k. 7. füzete.

ran talpat lop, hogy csizmáját talpaltassa, gyakran bört is, hogy egész csizmát csináltasson belőle.

Mi volna már most ez esetekben a helyes jogi és erkölcsi ítélet? Birói gyakorlatomban volt esetem mind-ezen példákban, a nyeleket és kosarakat a fa tulajdonosának erdőőrei elvették a tolvajoktól s ezek e miatt kifogást nem tettek. A talp a csizmával a tolvajé maradt; az új csizmát pedig a káros vitte el. E kérdésnek illetlen megoldását a károsok és tolvajok is igazságosnak tekintették, pedig ilyen szabályozást sem joggyakorlatunk nem szentesített, sem pedig egyetlen európai törvényhozás sem fogadott el. Pedig erkölcsileg egyedül ez megnyugtató, mert a ki lopni indul és hogy zsákmányát könyebben elvihesse, a helyszínén feldolgozza, nem szerezhet jogot fáradsága jutalmára, de épen úgy erkölcsi felfogásunkat sérti az is, ha a tolvaj otthon dolgozza fel a lopott dolgot s annak tulajdonát, hacsak a feldolgozás az anyag értékéhez képest nem elenyésző csekély még is megszerzi.

A tervezet sorrendjében az elévülésről kellene szólnunk, e kérdés azonban sokkal bővebb, semhogy annak jogbölcseleti és jogpolitikai tekintetben kimerítő ismertetését nyújthatnók. Csupán a tervezetnek ide vágó azon intézkedésére fogunk tehát kiterjeszkedni, mely szerint harminczkét év elmultával az elbirtoklás bekövetkezik a birtok jóhiszemősége és jogszerűsége nélkül is. (633 §. ut. bekezd.)

Ha jogpolitikai tekintetek indokolhatják is az elévülés intézményét, a roszhiszeműség daczára való elbirtoklást, mely a tolvajnak is tulajdonjogot ad harminczkét év elteltével, indokolni mivel sem lehet. A büntetendő cselekmény útján való tulajdonszerzés lehetőségét a törvénykönyvbe felvenni nem szabad, mert ez annak az elvnek szentesítése, hogy lopni szabad, ha rajta nem kapnak. Harminczkét év után a roszhiszeműség és tulajdonjognak bizonyítása úgy is oly sok nehézségbe ütközik, hogy eredményre csak a legkritkább esetben fog vezetni, de ez okból a törvénynek a bizonyítás lehetőségétől is elvágni a káros, erkölcsi és jogi szabály sértésének törvényesítése.

E helyütt kell még megemlékeznünk a tervezet 1328. §-áról, mely a kereskedők, iparosok, vendéglősök, vagy hasonló természetű iparral foglalkozók, továbbá a fuvarozók, ügynökök, cselédek, tanítók, tan- és tápintézetek, ügyvédek, közjegyzők, végrehajtók követeléseit, nem

különben bérleti és haszonbérleti tartozások, tartási követeléseket *három év* alatt mondja ki elévülhetőeknek.

E szakasznak is meg van a nyugati nemzetek törvényeiben a hasonmása, azonban épen úgy ott, mint hazánkban is, kevesen lesznek, kik ilyen követelések miatt megpereltetvén, pirulás nélkül fogják az elévülés kifogását megtenni.

A roszhizeműség védelmet talál az 1103. §. rendelkezésében is, mely szerint a ki tiltott cselekmény által mástól elvont dolog visszaadására van kötelezve s arra költekezett, a szükséges és hasznos költekezések megtérítését követelheti, vagyis ha egy használatlan órámat, melynek rosz a rugója, ellopják, s a tolvaj megcsináltatja, én köteles vagyok neki a csináltatást megfizetni.

Érthetetlen, hogy a mikor a törvény a roszhizeműt minden károsodástól megóvja, a károsnak a szenvedett kár miatti felindulás, utánjárás nagy része, a tettes utáni leselkedés, és egyéb fáradozásáért semmi kártérítést sem ad. Mert a jogosság és igazságosság szempontja is azt követelné, hogy a jóhizemű káros legalább annyi védelmet nyerjen, a mennyit a roszhizemű káros, vagy bűntevő.

A vételnek a tervezet 1395. §-ában foglalt azon hatálya, hogy az eladó az eladott dolgot a vevő tulajdonába át bocsátani tartozik, mely az 1889. évi jogászyűlés határozatával is ellenkezik, erkölcsi szempontból is kifogás alá esik. S ennél sokkal helyesebb a Code 1583. §-nak az a rendelkezése, mely szerint a vételi szerződés létrejöttével a tulajdon is átszáll, mert ez az adott szó szentségét emeli érvényre.

Hasonlóan kifogásolható erkölcsi szempontból a tervezet 1456. §-ának azon intézkedése, hogy a lovak, szarvak, öszvérek, szarvasmarhák, juhok és sertések eladásánál az eladó csak egy külön törvényben meghatározandó főhibákért szavatol, mivel annak bizonyítása, hogy az eladó a hibákat ismerte, rendkívüli nehézségbe ütközik, sőt lehetetlen: ez által a tisztességtelen állatkereskedőnek szabad keze lesz, a mi nem csak premium a tisztességtelenségnek, hanem állatkereskedelmünk hitelének aláásására is alkalmas, s könnyen nagy gazdasági hátránnyal járhat ránk nézve, kiknek az állatok nevezetes kiviteli cikkét képezik.

A fentiekben csak a tervezetben és ennek is csak egyes részeiben szabályozott viszonyok körül érvényesülő erkölcsi momentumokra mutattam rá, nem terjeszkedtem azonban ki az örökjogi részre, mely hosszabb tárgyalást

igényel, és azon viszonyokra sem, melyekre az erkölcsi felfogásnál fogva a tervezetnek kiterjeszkedni lehetett volna; ezeknek összefoglalása különben is akkor lesz lehetséges, a mikor a tervezet törvénynyé válva a gyakorlatra is ki fogja hatását terjeszteni.

Felsorolásom hiányos, mert bizonyos, hogy a tervezet számos rendelkezéseit erkölcsi szempontból kifogás alá lehetne még venni, és mert az örökjogi intézményekről nem szóltam, mégis nem akarom becses figyelmüket továbbra is igénybe venni, mert célom nem volt s nem is lehetett a tervezet minden intézkedését bírálat tárgyává tenni, csupán egyes szakaszokra kivántam a figyelmet felhívni. Azt akartam csupán kimutatni, hogy a jog és erkölcs szabályai nem ellentétesek, hanem egymással rokon természetűek; s hogy az erkölcs szabályainak a jogéletben való érvényre emelése égető szükség, nehogy jogunkkal élve, erkölcsünk miatt pirulni kelljen.

A mindennapi élet folytonos küzdelmei közepette, hol az erkölcs úgy is csak elvétve érvényesül, gyakran az erős jellem is megtántorodik; s ha ennek nem álljuk útját a jog kikényszeríthető szabályainak az erkölcsi térre való kiterjesztésével, akkor nemcsak az erkölcs, hanem a jog fogalma is kivész az emberekből.

Ma már ismeretlen Aristoteles elve: *Justitia in sese continet omnes*, sőt a törvény gyakran ellentétes erkölcsünkkel is, hogyan legyen tehát a törvényeknek alá vetett egyes ember erkölcsös. A nép nagy tömegének már csak halvány sejtelve van a tisztességről, erkölcsöt kell tehát bele nevelni, és erkölcsre kell tanítani. A törvény a népnevelés hathatós eszköze, ne mulasztjuk el ezt az alkalmat, mert századok mulnak el, míg újra kínálkozik, pedig

Minden állam támasza s talpköve
A tiszta erkölcs,
Mely ha elvész, Róma ledől
S rabigába görbed.

Ezzel a megnyitási ünnepély véget ért.

A tanári karra vonatkozólag a következő adatok említendők:

1) Dr. *Persz* Adolf ny. r. tanárt a nm. VKOM úr az 1901. évi augusztus 27-én 32150. sz. a. kelt rendelettel ugyanazon évi július 1-től a VII. fizetési osztály 1. fokozatába léptette elő.

2) Dr. *Nagy Ernő* ny. r. tanár mint az orsz. közokt. tanács tagja, a nm. vallás és közoktatásügyi minister új által kiküldetett a n.-kikindai állami k. főgymnasiumhoz a földrajzi és történeti oktatás megfigyelése végett.

3) Dr. *Hoványi Gyula* ny. r. tanár, kath. autonómiai képviselő a nm. vallás- és közoktatásügyi minister ur engedélye alapján 1902. január és február hónapokban részt vett az országos katolikus autonómiai szervező congressus tárgyalásaiban mint a javaslat előadója. Előadói működéséért a congressus az ország hercegprímásának külön elismeréséhez hozzájárulván, neki köszönetet szavazott; nemkülönbén egyik tagja volt a congressus által választott azon 15 tagu küldöttségnek, mely az elfogadott javaslatot ő cs. és apostoli kir. Felsége mint legfőbb kegyúr elé terjesztette.

A lefolyt tanév nevezetesebb eseményeit a következőkben registráljuk.

Testületileg megjelent a kar:

1901. évi aug. 18-án, mint Ő cs. és apostoli kir. Felsége legmagasabb születése napján a helybeli l. sz. székesegyházban nagy fénynyel megtartott Te Deumon;

1901. évi szept. 10-én, mint néhai Erzsébet király-asszonyunk gyászos elhunytának évfordulója alkalmából a helybeli l. sz. székesegyházban tartott Requiemem;

1901. évi okt. 4-én mint Ő császári és apostoli kir. Felsége legmagasabb nevenapján a helybeli l. sz. székesegyházban tartott Te Deumon.

Néhai Erzsébet király-asszonyunk emléke:

1901. évi nov. 19-én a premontrei templomban tartott Repuiem után az idén is gyászünnepeélyt rendeztünk. A tanári kar és az ifjuság az akademia dísztermébe vount, a hol mindenek előtt az ifjuság Kölcsey Hymnusát énekelte, melynek elhangzása után Dr. *Persz Adolf* ny. r. tanár a következő emlékbeszédet mondotta:

Midőn ime összegyűltünk, hogy megdicsőült Nagy-asszonyunk, Erzsébet királynénk fényes emlékezetének, szerény gyászünnepeélyyel áldozunk, mindnyájunk lelkéből feltör a mély, a benső, az őszinte fájdalom, s a fájdalomtól reszkető ajkaimról szinte lesír a szó.

A szó! — a szó?! — Igen, emlékezem. — Erre nézve, a megtörtént szomorú katasztrófa, a lesújtó nagy csapás közvetlen hatása alatt, az egész világnak legáltalánosabb

és legintenzívebb részvéte mellett, de különösen a magyar nemzetnek hangos jajkiáltása közben, közoktatásügyi kormányunk, a megörökíteni rendelt emlékünnepélyek tekintetében, kivált két irányeszmét ajánlott.

Az egyiket röviden ekként fejezhetném ki: *Oh, miért is kellett őt elveszítünk?* S a másikat ekként szövegezhetném: *miért is kellett őt úgy elveszítünk?!*

Ennélfogva, a jelen pillanatban, arra volnék hivatva, hogy a következő nemzedék, a haza reménye, a magyar ifjuság elé tárjam: egyrészt a legmagasztosabb, lélekemelő példát, valóságos ideált, s másrészt a legocsmányabb, elrettentő eseményt, s illetőleg cselekményt.

Kijelentem, hogy ez utóbbira figyelemmel lenni nem szándékozom.

Indokom egyszerű.

Én azt hiszem, ha a mult történelem könyvében soha sem nyitottak volna lapot, Herosztratesz nevének és viselt dolgainak, vagy ha az ő lapját, idővel, kitépték volna, a jövőben bizonyára nem akadt volna, legalább is nem anynyi követője, utánozója. Tehát megvetés az emberi ábrázattal született bestliának, a hitvány orgyilkosnak, megvetés és örök elfeledés.

De néhai jó királynénk emlékének, bár gyarló szavaim alig fognak erre teljes bizonyítékul szolgálhatni, legrajongóbb áhitattal hódolok.

S én nem is tartom azt, hogy ez emlékezés, még a modern, rohamosan élő, lelkesedő és feledő morál mellett is, egyhamar elavulhasson, mert e pontban a költőhöz csatlakozom, a ki így mondja: a mint időben és térben távozik, tiszta fénye nőttön nő!

Különben a hasonló alkalommal előttem szólók kimerítően ismertették néhai királynénk életét, tevékenységét, befolyását, hatásait, érdemeit, erényeit és martiriumát.

Hát én ezuttal miről szóljak?

A megdicsőültnek költői lelkéből fakadt, tragikus elhunytá után közreadott, saját verséből veszem a mottót:

Ha óriás voltál, vagy csak egy parány,
Észre se venni, halálad után,
Helyed betöltve egy pillanat multán,
Mit bánja azt az örök óceán:
Egy csöpp tűnt el belőle, vagy egy hullám?!

S ezen világitás mellett, bár önzően, tudniillik reánk, a magyar nemzetre való vonatkozásaiban, az ő jellemző egyéniségére kívánok reflektálni.

Gondolataim szerte csapongnak, s végre megállapodnak egy párhuzamnál, egy párképnél.

Volt egyszer egy nagynevű, büszke királynőnk, ki az ő magas trónjáról, a mi olyan ritkán esett meg, ugyan csak gondolta, beczte a magyart, mindennemű intézményeinket hatalmasan fejlesztette, maga a mi „Alma mater“-ünk is, az ő szorgos tevékenységének egyik emléke, de legyünk igazságosak, végső elemzésben, különleges érdekeire fel- és kihasználta, nemzetünk jó tulajdonságait és gyengeségeit.

S íme a másik, néhai jámbor szerény királynénk, ki csak a trón mellett foglal helyet, s minden érdek, minden utógondolat nélkül, vissza tudja onnan könyörögni, egy elnyomott nemzet számára, ennek elkobzott szabadságát, korábbi önálló létét, mely a reá következett, maig terjedő, káprázatosan rohamos fejlődésnek, páratlan haladásnak főtényezőjévé lesz!

Sajátságos a mi magyar nyelvünk, még az érzelmek tarka változataiban is, milyen öntudatosan megtudja jelölni, külön szavaival, a külön lényegét: mondhatnánk: amaz, lángesz szerint, *kedvelte* a magyart, míg emez, jó szíve szerint *szerette*.

S hát melyik a *parány?* s melyik az *óriás?*!

Soha se vitassuk.

Annyi bizonyos, hogy miként a fizikai világban, egy parány, megindíthatja a legnagyobb lavinát, egy kis szikra felzúdíthatja a legnagyobb tűzveszélyt, mindezeknek szomorú következményeivel ugy az eszmevilágban, egy csepp szeretet sokkal többet tehet, alkothat, mint például a legkörmönfontabb politikai, vagy diplomáciai összes apparátusnak ugynevezett bölcseségei tulajdonképen faktikája, mert hát a politikának és diplomáciának csak logikája, de a szeretetnek pszichológiája és etikája is van.

S íme megdicsőült Erzsébet királynénk áldott jó szívében nem parány, nem is hullám, hanem óriás, igen, egy egész óceán volt a mi irántunk való szeretet!!

Ha az ő nevét, a világtörténelemben nem is fogják feltüntetni és elnevezni: nagynak, bizonyos, hogy a magyar nemzet külön történetében az ő fenkölt egyéniségének emlékezete, a legfényesebb lapok egyikére, lángbetűkkel van és marad feljegyezve, melynek a magyar, a költővel szólva: míg nemzet él e hazán, igaz, őszinte hálával, meghódol s hódolni fog, higgyük, mondjuk: mindörökkön örökké!! —

Végül a Szózat zárta be kegyeletes gyászünnepegyünk.

Ápril havi kari értekezletünkben állapítottuk meg a nagym. Vallás és közoktatásügyi m. kir. Minister urhoz az elméleti jog- s államtudományi államvizsgálatról szóló törvényjavaslat tárgyában felterjesztendő Véleményünket, melyet nyomtatás útján többszörösítve a többi jogi karoknak, valamint a szaklapoknak is megküldöttünk s miután egyik láncszemnek tekintjük azt a nagyváradai akadémia által már korábban felterjesztett emlékirataink sorában, melyek által az illetékes tényezőket a vidéki jogakademiák korszerű fejlesztésére reábirni törekszünk, a teljesség kedvéért idei Almanachunkban is egész terjedelmében közlünk.

Nagyméltóságú

Vallás- és Közoktatásügyi m. kir. Minister úr!

Kegyelmes Urunk!

Mindenek előtt legyen szabad Nagyméltóságodnak legmélyebb hálánkat nyilvánítanunk a f. é. január hó 18-án 281. eln. ~~Besz. a. kelt~~ ~~rendeletében~~ ~~foglalt~~ ~~ys~~ ~~Cbenn~~ ~~ünk~~ annyira kitüntő magas bizalmáért, hogy alkalmat adott nekünk arra, hogy az elméleti jog- és államtudományi államvizsgálatról és a jogi oktatásról szóló törvényjavaslatnak előadói tervezetére vonatkozólag mi is elmondhassuk nézeteinket; kegyes felhívásának a következőkben törekszünk eleget tenni.

Maholnap épen huszonnyolcz éve lesz annak, hogy a nagyváradai kir. jogakadémia tanári kara férfiasan felemelte szavát a nálunk egész 1874-ig szokatlan volt azon-reform behozatala ellen, mely az ügyvédi oklevél megszerzésének elengedhetetlen alapföltételül a tudori fokozat előzetes elnyerését írta elő.¹ Előre megjósoltuk, hogy ez az ujtás több kárt, mint hasznot fog eredményezni egyszerüen azért, mert nem számolt a mi speciális hazai viszonyainkkal. Alkotmányunk helyreállítása óta a jogi pálya fokozott mértékben vonzotta magához az ifjuságot, mert hiszen nemcsak a szorosán vett igazságügyi branche, hanem közéletünk számos egyéb ágazatában is egyszerre nagyon keresett egyénekké lettek a jogvégzett fiatal em-

¹ A kar indokolt felterjesztése a „Nagyváradai királyi Akadémia százados multja, Budapest 1889.“ című könyvben egész terjedelmében olvasható a 18. s. k. lapokon.

berek. Minthogy pedig társadalmunk szükségszerű átalakulása az 1848. évi nagy vívmányok következtében még mai nap sem mondható befejezettnek, a középosztálytól sem lehetett rossz néven venni, ha fekvő birtok hiányában, a melyet örökségkép gyermekeire hagyhatott volna, kiváló előszeretettel épen a jogi pályára küldözgette fiait, mert saját szemével tapasztalta, hogy ez a pálya, ha nem is épen fényes állásba, de legalább biztos kenyérbe juttatja őket. Az pedig régi nemzeti hagyomány, hogy még a földbirtokos is szívesen látja, ha fiának ügyvédi diplomája van, daczára annak, hogy nem számít arra, hogy majd evvel keresse meg mindennapi kenyerét.

Ezen általános áramlattal szembeszállandók az 1874-iki reform tervezői abból a feltevésből indultak ki, hogy az ügyvédi diploma megszerzésének megnehezítése által egyrészt tényleg sikerül visszaszorítani a jogi pályára tódulók nagy lömeget, másrészt pedig emelni az ügyvédség nívóujját. Csakhogy ezen cél elérésére egy teljesen eltévesztett módot választottak, a minek az lett a következménye, hogy nemcsak azt a célt, melyet akartak, nem érték el, hanem hibás úton haladó törekvéseik nyomában olyan bajok is támadtak, melyeket bizonyára magok sem akartak földézní, de melyeknek fenforgását épen Nagyméltóságodnak velünk közlött törvényjavaslata a legvilágosabban dokumentálja.

A jog- és államtudományi minősítés megadásának 1874. óta divatozó módja, miként most már közel három évtizedre terjedő gyakorlati tapasztalat is hőségesen kimutatta, hazánk legvitálisabb érdekeinek kockáztatása nélkül továbbra fen nem tartható. Csupán abból az *egyetlen egy tényből*, hogy a doktoratus előzetes megszerzése céljából az ország minden részéből mesterségesen a fővárosba esődített fiatalságot ugyanott ezer meg ezer veszély környezi s a helyett, hogy az egyetem kényszerű fölkeresése, komoly tanulásra és a jövő szempontjából nélkülözhetetlen kiművelésre serkentené, inkább az elzüllés útjára tereli és hasznaveletlen proletárokká teszi a fiatal embereket – minden józanul gondolkodó hazafi azt fogja következtetni, hogy tehát az ilyen tarthatatlan állapotnak minél előbb véget kell vetni.

De meg ha ezek az ifjuságot fenyegető veszélyek nem forognának is fön, károsnak és czélszerűtlennek kell mondanunk a főtanodai oktatás centralizációjának azt a szertelen túlhajtását, melyet ma a mi első és legrégebbi t. egyetemünknel szemlélünk. A jog- és államtudományi

karnak 23 nyilvános rendes és rendkívüli és 18 magán — összesen 41 tanára van, tehát 4–5-ször annyi tanereje, mint a kir. jogakademiáknak és még sem győzik sem a tanítást, sem a vizsgálatokat! de nem is győzhetik és nem fognak akkor sem győzni, ha még egyszer annyi tanárunk lenne is. 500–800–1000 fiatal emberből álló auditorium egy didaktikai non-sens, ha pedig a fiatalságnak egy része, még pedig a nagyobb része, azért mert *magát* nézi a tanterembe bele nem férő plusznak, egyáltalában nem jár el az előadásokra, akkor tehát ezekre nézve maga az egyetem sem existál, mert nincs fizikai mód benne, hogy az egyetemi oktatásban, s ennek előnyeiben részesülhetne, miként ezt a jogi vizsgálatokon megbukottak ijesztő nagy százaléka kézzelfoghatólag bizonyítja. Már pedig ez a meddőség megint egy nyomós ok, a miért a dolgok jelen állását tétlenül nézni nem szabad, sőt mielőbb rajta kell lennünk, hogy ezek az állapotok még vígasztalanabbakká és súlyosabbakká ne váljanak.

És nem mellőzhetjük, hogy kifejezést ne adjunk annak a meggyőződésünknek is, hogy az a sokat hangoztatott niveau sem emelkedett ám olyan szédületes magaslatra, hogy az 1874. évi újítás előtt (doktoratus nélkül) ügyvédi diplomát szerzett jogászaink kvalitásra nézve az 1874. évi újítás után (doktorátussal) az ügyvédek sorába lépettekkel ki ne állották volna, s a mennyiben még életben vannak, ki ne állanak mai nap is a versenyt. Hiszen a legjelesebb hon- és alkotmánymentő jogászaink és statusférhaink sem voltak doktorok és mégis örök hállára kötelezték le maguk iránt a nemzetet! De a doktoratusra való készülés és ennek a díszes akadémiai fokozat megadásának mai módja nem is jogosít bennünket arra a feltevésre, hogy *ez a mai doktoratus* garanciát nyújt az ügyvédek tudományos képzettségének mélyítésére, az ítélő tehetség fejlesztésére, a látókör kiszélesítésére, a tudományos igazságok terjesztésére, mindenek előtt pedig magának a tudománynak *további* folytonos ápolására és tökéletesbítésére. Már a szigorlatok szertelen sokasága és mindennapisága nagyon tépegeti a doktori fok nimbuszát; és ha még hozzá vesszük, hogy a napról-napra szigorlatokban kérdezgető cenzorok ebben az idegölő munkában okvetlenül kimerülnek, teljességgel kikerülhetetlen, hogy utóvégre maga a kérdezgetés is sablonossá ne váljék és a sok jelölt — Csengery Antal találó megjegyzése szerint — reá jön, hogy hasznosabb, mert célhoz gyorsabban vezető dolog, ha nem a studiumokat bújja, hanem

egyszerűen leendő cenzorainak kedvencz kérdéseit tanulmányozza, neki amugy is csak néhány percz jut a feleletre, azután a szomszéd szobába kell sietnie a cenzornak az ottan várakozó jelöltek kikérdezésére. Tehát nem az ügyvédi niveau emelkedett, hanem ép ellenkezőleg a doktorátus értéke szállott alább! Minthogy pedig ez ma már köztudomású dolog, annál fogva kétségtelen, hogy a kötelező doktorátus további fentartása (elég sajnós, hogy még olyan tekintélyes testület is, mint a budapesti ügyvédi kamara, ezt szükségesnek proklamálja) még több joghallgatót (lucus a non lucendo) fog a fővárosba vonzani és még több kárt tenni a jövő nemzedékben!

Bármikép törje is valaki a fejét azon, hogy mikép kellene tehát ezeket a beteges, sőt ma már teljesen tartahatatlan állapotokat orvosolni, nem fog más praktikus megoldási módot találni, mint azt, melyet Nagymélóságod is a fentisztelt rendeletében igen bölcsen megjelölt, *a jogi oktatás és vizsgázás lehető decentralizálását az erre alkalmas jogakademiák bevonásával és felhasználásával.*

Nem is említve azt a már 3 évtized óta a vidéki adófizető közönségnek okozott sérelmet, mely onnan eredt, hogy — mivel más választása nem is volt — fiait a legnagyobb aggodalmak között, a drága fővárosba kellett küldenie, valóságos kulturpolitikai hiba volt a vidéki jogakademiákat az új rendszerrel teljes tengődésre kárhözváltatni a helyett, hogy azok a hazai ifjúság kiképzetésében csakugyan nemes versenyre kelhettek volna az egyetemmel, mint a hogy az 1874. évi Szabályzat kimondani ugyan kimondotta, de megvalósulni nem engedte, mert elzárta előlük még a lehetőséget is, hogy úgy mint annak előtte tették, az ifjúságot közvetlenül bocsássák az ügyvédvizsgáló bizottság elé, a nélkül, hogy előbb még az egyetem retortáján kellene keresztül mennie. Hiszen ha valakinek, első sorban a tudós egyetemi köröknek kellett volna belátniok azt, hogy államiságunk megerősödése szempontjából életszükségletünk nekünk, hogy a magyar kultúra terjesztésére nagyobb vidéki városainkban kulturális góczpontokat létesítsünk, melyeknek létesítésére és fokozatos fejlesztésére épen a vidéki jogakademiák kínáltak mint legalkalmasabb eszközök, mert ezekben az intézetekben az egyetem által habilitált tehát szintén *egyetemi tanúrok* tanítottak és művelték a magyar jog- és államtudományi irodalmat és ápolták a magyar hazafias szellemet. E helyett utópiákról ábrándoztak, újabb egyetemek felállításáról, holott meggyőződhetek, milyen nagy

fába vágtuk bele fejszénket már a második egyetem felállításánál, melyet pedig (mellesleg legyen mondva) rekompenzációképen a felosztott erdélyi kormányzékért és még egyéb okokból is multhatatlanul felállítandónak tartottunk. A messze távolba tekintettek s a szegény jogakademiákat valósággal üldözték, mert szerintök ezek csak útját állották annak, hogy egy elavult s magát túlélte (?) rendszerről egy sokkal tökéletesebb modern egyetemi rendszerre mihamarább áttérni lehessen! Sőt az 1874. évi Szabályzatba még azt a teljesen indokolatlan gyanusítást is ígtatták be „nehogy az akademiák menedékkül szolgájanak a netalán nagyobb egyetemi szigor előli kimenekülésre“ (sic!) holott kézzelfogható dolog, hogy ép ellenkezőleg a jogakademiákon nagyobb az üdvös szigor, mint a teljesen ellenőrizhetetlen nagy számú hallgatósággal bíró egyetemen.

Ma az egyetem fölénye a jogakademiák fölött csupán a jogin kívül ott található egyéb fakultásaiban, az egyes tudományszakoknak több tudós által való képviselésében, könyvtára s egyéb taneszközökben való nagyobb gazdagságában áll, s így is kell annak lennie, hogy fővárosunk ebben a tekintetben is előlmenjen és vezessen. De már azt józanul senki sem állíthatja, hogy magyar nemzeti érdek parancsolná azt, hogy *minden* fiatal embernek csak a fővárosi t. egyetem küszöbén át legyen szabad kilépnie a porondra, mert csak az egyetem láthatja el őt az egész életre szolgáló kellő utravalóval, tudományyal és bölcsességgel. És még kevésbbé mondhatja bárki is, hogy az egyetem tudori oklevele mindenkit, tehát azt is, a kinek nincs sem kedve, sem tehetsége a tudományokkal való behatóbb foglalkozásra, de a ki azért igen hasznos tagja lehet a társadalomnak, eo ipso tudóssá avatja, avagy hogy a tudori fok, fényének és nimbusának csorbítása nélkül, egy a mindennapi kenyérkeresethez szükséges más oklevél elnyerhetésének eszközeül is felhasználható. Két ilyen heterogén czélnak a tisztán tudományos jellegű tudori fok nem szolgálhat egyszerre. Ugyanis egyrésztől humanitárius tekintetek tiltják, hogy valakit azért, mert nem képes a tudomány legfőbb magaslátára emelkedni, elzárjunk az alsóbb régiókba való jutástól is; másrésztől meg nem volna helyes dolog az ilyenek kedvéért (pedig ezek alkotják a tulnyomó többségét az aspiránsoknak) a tudori fok tudományos követelményeit alább szállítani. Egyesek mindig fognak akadni, kik kiváló tehetségeiket a mindennapi életben is fogják érvényesíteni, de ezek ki-

vételek lesznek, azonban mindenkitől nem lehet fenomenális eredményeket követelni. Ugyan azért a kötelező doktorátus (t. i. mint az ügyvédi cenzurára bocsátás előfeltétele) még akkor sem lenne fentartandó, ha egyszerre módunkban volna valamennyi jogakademiánk helyett ugyanannyi egyetemet felállítani.

Ezen kissé hosszúra nyult, de a jogakademiák rendezésének még mindig függőben létele által indokolt Bevezetés után pontonkint is megfélelünk a hozzáink intézett és behatóan áttanulmányozott kérdésekre.

Meg vagyunk győződve, hogy közéletünkre nézve sokkal célszerűbb lesz a jog- és államtudományi oktatás és képzés szerves összekapcsolása és egységesítése, mint a mostani széttagoltság és különféleség, főképp a minősítés megadása tekintetében. És meg vagyunk arról is győződve, hogy a kitűzött cél a törvényjavaslatban lefektetett elvek szerint foganasítandó módon tökéletesen el is lesz érhető. Valamint végezetül nem is kételkedünk, hogy a tervezett új mód szerinti képzés és képzés semmivel sem lesz inferiorisabb annál, melyet a jelenlegi (kötelező) doktorátus nyújt, következésképp azok az aggodalmak, melyeket bizonyos körök az ujitással szemben hangoztatnak, merőben alaptalanok, holott pedig a mai állapotok *teljességgel tarthatatlanok*, és minél gyorsabb orvosolásra szorulnak.

1. Az új államvizsgálat jogtudományi és államtudományi tárgyainak megválasztását és csoportosítását helyesljük, mert ezeknek ismeretét társadalmunk mai szervezete mellett minden jogvégzett egyéntől méltán követelhetjük és kell is követelnünk. Természetesen itt csak *elméleti* tudásról lehet szó, mint azon *közös* alapról, a melyre a jelöltek által választandó életpályák különféleségéhez képest később még a megfelelő *gyakorlati* (ügyvédi, bírói, közigazgatási) államvizsgálatok következnek, de ezek ezentúl összhangban fognak állani, ügyvédek, bírák, közigazgatási tisztviselők nem lesznek többé egymástól kasztszerűleg elkülönítve, hanem szellemi rokonoknak fogják egymást tekinteni és meg fog szűnni az az anomália is, hogy a bírónak elméleti képesítése alacsonyabb fokú az ügyvédnek elméleti képesítésénél, és hogy a közigazgatási pályákra teljesen minősítettnek vannak elismerve olyan egyének, akik sem a magánjogból, sem a büntető jogból, tehát a jogászai képzettségnek leglényegesebb alkotó elmeiből soha sem tettek vizsgálatot, jóllehet ezeknek ismerete a közhatalom gyakorlásának minden ágában első rendű kellék.

(Előadási tervezet 3. lap.) S minthogy az egységes államvizsgálat tárgyául kiszemelt tárgyakat nagy számuknál fogva célszerűen *egyellen* vizsgálat keretébe foglalni nem lehetet volna, helyeseljük, hogy azok külön jogtudományi és külön államtudományi csoportba soroztattak. Azonban nem tartjuk célra vezetőnek, következésképp elejteni javasoljuk az Indokolásban említett azon tervet, mely szerint a jogtudományi rész néhány tárgyából *írásbeli* vizsgálat is tartassék, mert csaknem lehetetlen teljes garanciát találni arra nézve, hogy a feladott írásbeli themát csakugyan a jelölt dolgozta-e ki, ha pedig nem ő dolgozta ki, az ő tudásának megbírálásánál sem lehet azt alapul elfogadni.

2. Helyeselnünk kell, hogy a vizsgálati tárgyak anyagának közelebbi meghatározását részletes *Utasítás* fogja szabályozni, mert csakugyan fontos állami érdek követeli, hogy az államvizsgálat által dokumentálandó elméleti képzettség az egész országban azonos elvek szerint állapíttassék meg, és hogy egyes cenzorok túlcspongása és egyéni önkénykedése a priori kizárva legyen.

3. Helyes, hogy a vizsgálatok ismétlése nem lesz számbeli határhoz kötve, mert így nem jöhet egyetlen vizsgáló bizottság, vagy ebben működő egyetlen vizsgáló biztos sem abba a kísértetbe, hogy csupa szánalomból engedjen át valamely jelöltet, kinek feleletei még az ismétlő vizsgálaton sem ütötték meg a kellő mértéket. Helyes, hogy az ismétlő és pótvizsgálatok időpontját a vizsgálóbizottság maga állapítja meg a jelölt készségének foka szerint. Az is föltétlenül helyes, sőt szükséges intézkedés lesz, hogy az államvizsgálat helyét ne a jelölt választhassa meg öletszerűen, hanem még túlszűfolttság esetén is (14. §.) csak a miniszter.

4. A végbizonyítványt semmiképen sem tartjuk elejtendőnek, nemcsak a tiszteletre méltó ősi szokásnál fogva, de fegyelmi szempontokból is célszerű annak közhitelű tanúsítása, hogy a fiatal ember a fennálló tanulmányi rendszer követelményeinek hol s mikor tett eleget. Ugyancsak e végbizonyítvány előmutatása nélkül senkit sem kell az államvizsgálatra bocsátani. Ez legyen a szabály. De még sem tartjuk szükségesnek a közoktatásügyi kormány kezét annyira megkötni, hogy egyáltalában ne tehessen ez alól kivételt. Mindig fognak egyesek akadni, a kik, bár kiváló tehetségűek, mostoha anyagi viszonyaik miatt nem folytathatták kívánságuk szerint tanulmányaikat és kénytelenek voltak halasztást nem tűrő életfentartásuk

szempontjából kisebb hivatalt vagy foglalkozást elvállalni, de utóbb némi anyagi eszközökhöz jutván, meg akarják magoknak szerezni a nagyobb minősítést, csak hogy az előadásokra már el nem járhatnak. Az ilyeneknek ezentúl is meg kellene adni a lehetőséget, hogy tanfolyam hallgatása nélkül tehessek le az előírt jogi vizsgálatokat, már azért is mert különben (s erre eddig is számos példa volt) más formában ki fogják játszani a tilalmat, hisz, egyebet sem kell tenniök, mint beiratkozniok az egyetemre, a hol leczkelátogatásukat senki sem ellenőrzi s aztán a kitűzött határidőkben vizsgálatra jelentkeznek. De a gyakorlati tapasztalás is bizonyítja, hogy ily kivételes vizsgálati engedélyekre mindig szükség lesz, valahányszor bizonyos csekélyebb fizetésű állásokra a kellő minősítéssel bíró pályázók nem akadnak, úgy hogy az illetékes tényezők kénytelenek az előírt minősítéssel nem bíró egyéneket alkalmazni azzal a kötelezettséggel, hogy kinevezettek *utólagosan* szerzik meg magoknak záros határidő alatt a szükséges minősítést; egyébiránt a közügyre nézve is hasznos dolog, ha az alkalmazásban levő tisztviselők nagyobb kvalifikáció megszerzésére törekszenek. Ebből a szempontból a t. j. 4. §-át meg kellene toldani ezzel a mondattal mint új alienával: „Különös méltánylást érdemlő kivételes esetekben a vallás- és közoktatásügyi miniszter olyan egyéneknek is adhat engedélyt a jogi alapvizsgálatok, valamint az elméleti jog- és államtudományi államvizsgálat letételére, kik közszolgálati viszonyainknál fogva a nyilvános előadásokat nem látogathatják.“

5. Akademiánkon már 1874. óta tartatnak colloquiumok még pedig kötelezőleg, a mennyiben minden joghallgató minden félévben minden főtantárgyból legalább egyszer köteles elfogadható colloquiumot kiállani, minthogy különben leczkekönyve alá nem iratik. Ennek a kényszernek meg volt az az üdvös hatása, hogy mindig jóval kisebb volt az alap- és államvizsgálatainkon megbukottaknak a száma, mint az egyetemen, a hol csak az ösztöndíjas és tandíjmentes joghallgatók kötelesek colloquálni, de az összes joghallgatóknak rászoritása a colloquiumokra már nagy számuknál fogva kivihetetlen volt. Ha már a kötelező colloquiumoknak ilyen üdvös hatásuk volt, mennyivel intenzívebb következménye lesz majd a t. j. 6. §-ában kontemplált praktikumoknak, conversatoriumoknak és seminariumoknak, melyek — ezt mondanunk is felesleges — sokkal czélszerűbben lesznek berendezhetők az akademiákon, mint a túlszufolt egyetemen. Igenis helyeseljük

azt a követelményt, hogy a joghallgatók a jogtudományi államvizsgálat tárgyaiból tartott gyakorlatok közül legalább kettőben való sikeres részvételüket kimutatni tartozzanak, hiszen ez nem is sok, ha tekintetbe vesszük, hogy 4 ugyancsak terjedelmes tárgya van a jogtudományi államvizsgálatnak. De a tanárok túlterhelésének elkerülésére, valamint a tartandó gyakorlatok sikerének biztosítása céljából a kibocsátandó szabályrendeletben a colloquiumok és a gyakorlatok egymás közötti viszonyát, kölcsönös beszámíthatóságát s azt, hogy a tanár kötelező tanórái közül mennyit fordíthat ilyen gyakorlatokra, tüzetesen meg kell majd állapítani. Abból a szempontból, hogy ezek a gyakorlatok minden karnál kivétel nélkül, tehát az egyetemi karoknál is, életbeléptetessenek, helyeseljük az adjunktusokra vonatkozó intézkedést; az akademiáknál valószínűleg alig lesz azokra szükség, de nem is tanácsos túlságos sok adjunktusi állást szervezni, mert az bizonyos, hogy az egyetemi adjunktusi állás nem lesz végleges jellegű s épen e miatt nem is igen vonzó, és ha azután a megállapított létszám nem lenne betölthető, könnyen megeshetnék, hogy ez a körülmény magokat a gyakorlatokat is hátrányosan befolyásolná.

Úgy tudjuk, hogy most kifejtendő véleményünkkel nem állunk egyedül, a midőn az egyetemi tanulmány hatodik semestere után is kívánunk egy vizsgálatot, még pedig az egységes államvizsgálatnak egyik részét. Az ifjú lélek folytonos nógatasra szorul, csak ha közvetlen célpontot tud maga előtt, halad tovább a megkezdett serény tempóban, míg ha az irányító kéz csak kis időre is levétezik róla, mindjárt hajlandó magát a semmit tevésnek átadni s ez által a már elért eredmény tartósságát is kockáztatni. Erről a vizsgálatról azonban a jelöltek csak a quadriennium befejeztével, a másik államvizsgálati tárgycsoportból is kiállott sikeres vizsgálat *után* kapnának egyetlen államvizsgálati bizonyítványt.

Az ezen javaslat elfogadása által elérhető üdvös eredménnyel szemben — t. i. a joghallgató ifjuság szorgalmának szakadatlan élesztése és ébren tartása — az az ellenvetés, hogy az államvizsgálat hivatva van a doktori szigorlatok pótlására, ezekre pedig csak végzett joghallgatókat bocsátottak, tisztán formai jelentőségű, mert hiszen ezentúl az ifjak csak az elméleti államvizsgálat sikeres letétele *után* fognak a doktori szigorlatra bocsátatni, ennek az elméleti államvizsgálatnak pedig a hato-

dik semester végén leteendő s illetőleg letett vizsgálat egyszerűen integráló része lenne.

6. Tekintettel arra, hogy az egyetemek és akademiák nem középtanodák, a melyeknél megjárja, sőt nagyon helyes is, hogy a bukott tanulók az illető osztályt, melynek tananyagát elsajátítani nem bírták, ismételni kötelesek — ugyanezt az intézkedést nem tartjuk az akadémiai oktatás körén belül alkalmazandónak, hanem e helyett ki kellene mondani, hogy a joghallgatók mindaddig, míg a nem sikerült alapvizsgálatot ki nem javítják, a második illetőleg harmadik évre nem mehetnek, mert a megfelelő alapvizsgálattal befejezendő féléveik nekik be nem számíthatnak. Ezen szigorúknak meg lesz az az üdvös eredménye, hogy a joghallgatók a tanulmányi időt serényen fel fogják használni s mindenki igyekezni fog, nehogy időt veszítsen s tanulmányai félbeszakítást szenvedjenek.

7. Hogy az egyes vizsgálati bizottságok elnöki állására tanárok is alkalmazhatók — helyeseljük, de nem bírjuk belátni s a tanári tekintélyre ártalmasnak tartjuk azt a megszorítást, hogy annál a karnál, melynek tagjai, elnökök ne lehessenek, sőt ezzel azt érjük el, hogy egyes vizsgáló bizottságok éppen egy-egy kiváló cenzoruktól meg lesznek fosztva, pl. budapestiek csak Kolozsvártt, kolozsváriak csak Budapesten, s az összes vidéki tanárok csak más-más akadémia mellett fennálló vizsgabizottságnak lehetnének elnökei és ezen egész idő alatt otthon nem funkálhatnának.

8. Helyeseljük, hogy a vizsgálati bizottságok tagjaiul első sorban is az illető tárgyak rendes és rendkívüli tanárai fognak kineveztetni, mert ez az intézkedés fogja legfőképen az államvizsgálatnak elméleti tudományos jellegét megővni s azt az elejtett doktoratus aequivalensévé tenni.

9. Tekintettel arra, hogy a vizsgálatok tudományos színvonalának megőrzését s így a kellő szigor alkalmazását is az egyetemi magántanári képesítéssel bíró tanárok garantirozzák, a tj. 12 §-át teljesen elejtendőnek véljük, mert esetleg olyan színe lehetne a dolognak, mintha az elnök az egyetemek által statuált egyetemi magántanári képesítést fölülbírálná. Az elnöknek szánt veto jog legfeljebb oly jogakademiákkal szemben lenne alkalmazandó, melyek az 5. §. követelményeinek még meg nem felelnek, de ha az átmeneti idő már letelt s az illető jogakademiák a törvény követelményeinek teljesen megfelelő módon szervezkedtek, ott is meg kell ezt a veto-jogot szüntetni.

Hogy pedig még a vallás és közoktatásügyi minisztert is terheljék a vizsgálatok eredménye fölött való döntések iránti megkeresésekkel, ennek szükségét alig javasolja állami érdek, miután magának az államvizsgálatnak a szervezete elég biztosítékot látszik nyújtani arra, hogy ez az intézmény rendeltetésének megfelelően fog működni. Ha pedig az elnök itt-ott túlságos enyhe eljárást tapasztalna, ne egyes esetekből folyólag lépjen közbe, hanem tegyen felterjesztést a miniszterhez, ki az illető bizottságot nagyobb szigor kifejtésére figyelmeztetni fogja.

10. Helyeseljük a tervezet azon rendelkezését, mely az új államvizsgálat letételének helyét szabályozza, valamint azon intézkedést is, hogy a jelöltek bizonyos esetekben azon államvizsgálati bizottsághoz utasíthatók, a mely állandó lakóhelyükhöz avagy a netalán már megkezdett gyakorlati tevékenységek helyéhez legközelebb esik.

11. Helyeseljük szabatosságnál fogva a tj. 15. §-át, de elleneznénk minden olyan módosítást, melynek célja oda irányulna, hogy a doktorátusnak az egységes államvizsgálattal versenyző minősítő hatása legyen.

12. Helyeseljük, hogy az újonnan szervezendő doktori fokok szigorúlataira csak az bocsáttassék, a ki az elméleti jog- és államtudományi államvizsgálatot már előzetesen letette.

Ezen megjegyzéseink kegyes figyelembe vételét kérve egyszersmind pedig e nagyfontosságú reformot már azért is óhajtva, mert a jogakademiák még mindig függőben levő szervezésének kérdését csak is ezzel a reformmal kapcsolatban tartjuk megoldhatónak, maradunk mély hódolattal

Nagyméltóságodnak

alázatos szolgálói

a T a n á r i k a r .

Kelt Nagyváradon, 1902. évi ápril hó 8-án tartott kari értekezletünkből.

1902. ápril 11 én, mint nemzeti ünnepen megjelentünk a helybeli I. sz. székesegyházban tartott Te Deumon.

Azonkívül részt vettünk a Szigligeti Társaság által 1901. nov. 10-én és 1902. márcz. 23-án (Szigligeti emlékére) dísztermünkben rendezett matineein.

Az előadások a felsőbb helyen jóváhagyott lecke-rend szerint a törvényes szünetek kivételével mult évi szeptember 16-tól f. évi május 31-ig bezárólag folytak. Gyakorlati előadások az idén is voltak, még pedig a jogtörténetből, a magyar közjogból, a jogbölcseletről és a büntető jogból.

Dr. Hoványi Ferencz magánánár súlyos betegsége miatt a folyó tanévben sem tartott előadásokat, a törvényszéki orvostant és közegészségtant dr. Baróthy Ákos városi tiszti főorvos adta elő.

Az alap- és évvégi elméleti államvizsgálatokat f. évi június hó 9-ike és 26-ika közötti időben tartottuk; a tanévet ünnepélyesen berekesztő *Te Deum* folyó évi június hó 8-án volt.

Részvétét fejezte ki a kar *Meliorisz* Béla, eperjesi ág. ev. lyceumi tanár (1901. nov. 11.), dr. *Kozma* Károly egri érs. joglyceumi igazgató (1901. decz. 11.), *Tisza* Kálmán volt miniszterelnök, legutóbb a magyar főrendiház tagja (1902. márcz. 23.), *Névy* László, budapesti kereskedelmi akadémiai igazgató (1902. ápril 7.), *Horvánszky* Nándor, kereskedelemügyi minister (1902. ápril 19.), *Becr* Adolf udvari tanácsos, a bécsi urakházának tagja, 1856—1858. években a nagyváradai jogakademián az osztrák történelem tanára (1902. máj. 7.), nm. *Pável* Mihály nagyváradai gör. kath. román püspök (1902. jun. 1.) haláleseteik alkalmából. A joghallgató ifjuság kebeléből *Klitus* József első éves joghallgatót ragadta ki (1902. jun. 17.) a kérlelhetetlen halál.

V. A TANÁROK IRODALMI MŰKÖDÉSE.

Dr. *Bozóky Alajos* igazgató-tanár dolgozatai :

1) Tanév-megnyitó beszéd, lsd jelen Almanach 7. s köv. lapjait :

2) Dr. *Csorba F.*: „Az alapítvány jogi fogalma“ cz. értekezésének bírálata az „Ügyvédek Lapja“ 1901. évf. 48—52. számában.

3) Az új elméleti jog- és államvizsgálat. Megjelent a „Szabadság“ 1902. évf. 16. számában.

4) Érdekes jogeset (a nagyváradi kath. legényegylet telekvásárlása). Megjelent a „Tiszántúl“ 1902. évi 64-ik számában.

5) Véleményes jelentés az elméleti jog- és államtudományi államvizsgálatról szóló törvényjavaslat előadói tervezetére. A nagyváradi kir. kath. jogakadémia tanári karának megbízásából. Lásd jelen Almanach 31. és köv. lapjain.

6) Egyesítés, vegyítés, feldolgozás. Az ált. m. polg. tkv. tervezetének (619 – 624. §§.) bírálata. Magánjogi kodifikációink 1902. évi 22. számában.

Dr. *Nagy Ernő* ny. r. tanár dolgozata:

A közjog tudományos műveléséről. (Jogtudományi Közlöny 1902. évf. 21., 23. és 25. számaiban, valamint külön lenyomatban.)

Dr. *Hoványi Gyula* ny. r. tanártól megjelent:

A katolikus önkormányzatnak oka és célja hazánkban. Nagyvárad 1902. (Előadta a kath. lyceum zárűnnepején 1902. április 19-én.)

Dr. *Magyary Géza* ny. r. tanár dolgozatai:

1) A jövőre szóló elmarasztalás. Jogtudom. Közlöny 1902. évf.

2) Értékpapírok a m. polg. tkönyv tervezetében. Budapest 1902. Grill K. kiadása.

Dr. *Ágoston Péter* ny. rk. tanár dolgozatai:

1) A birtokközösség és kriminalitás, vonatkozással az új ptk. tervezetére, a „Jog“ 1901. évi 52. számában.

2) A tulajdonból folyó követelések. „Magánjogi kodifikációink“ 1902. évi 5. számában.

3) Causa traditionis. „Magánjogi kodifikációink“ 1902. 12 – 17. számaiban.

4) Erkölcsei alapelvek a magánjogban, lásd jelen Almanach 16–27. lapjain.

Dr. *Károly Irén* magántanár dolgozatai:

1) Nagyvárad város világitása.

- 2) A villamos és gázvilágítás összehasonlítása.
 - 3) A gázzal és villamossággal való világítás.
 - 4) A forgó- és egyenáramu rendszer.
 - 5) Az egyesített világítás. A nagyváradai gázgyár legújabb ajánlata.
 - 6) A villamos világítás házi kezelése.
 - 7) A Jád-patak erejének értékesítése Nagyváradon.
- Mindezek a dolgozatok Nagyvárad város kiadásában jelentek meg.

Dr. *Némethy Gyula* magántanár dolgozatai:

- 1) Uj keresztény esztétika; a Bölcséleti folyóirat 1902. évf. II. füzetében.
- 2) Czikkek a Tiszántúl című napilapban.

A tanárok irodalmi működését a lefolyt évben is lényegesen előmozdította ama szíves készség, melylyel a budapesti és a kolozsvári m. k. t. egyetemek könyvtárai a kívánt műveket rendelkezésre bocsátották, a miért e helyen az Akadémiai Igazgatóság forró köszönetét nyilvánítani kedves kötelességének ismeri.

VI. IFJUSÁGI EGYLETEK.

1. *Joghallgatók segélyező egylete.*

Elnök: Illés István II. éves joghallgató.
 Alelnök: Alliquander Ödön II. éves joghallgató.
 Főjegyző: Medvigy Mihály II. éves joghallgató.
 Pénztárnok: Beöthy Miklós II. éves joghallgató.
 Ellenőr: Frank Géza II. éves joghallgató.
 Aljegyzők: Frankó József és Morvay Zsigmond I. éves joghallgatók.

Bizottmányi tagok:

Jantsovits Jenő, Ormay Lajos, Pongrácz Aladár, Sebő Mihály IV. éves, Cseresnyés Béla, Molnár Kálmán, Persz Ferencz, Szolcsányi Béla III. éves, Fleischer Béla,

Harmathy Károly, Mayer Emil, Nagy Marczell II. éves, Alliquander Kálmán, Géczy Imre, Személy Kálmán és ifj. Szunyogh Péter I. éves joghallgatók.

Az egyesület alaptőkéje ebben az évben 20678 korona 52 fillérről 20691 kor. 77 fillérré emelkedett.

Segélyezésben részesült 28 joghallgató, segélyezésre fordított összesen 929 kor.

2. Önképző- és olvasó kör.

Elnök: Jantsovits Jenő IV. éves joghallgató.

Alelnök: Krüger Jenő III. éves joghallgató.

Főjegyző: Moyzes Emil IV. éves joghallgató.

Háznagy: Lukács Béla III. éves joghallgató.

Pénztáros: Frankó József I. éves joghallgató.

Ellenőr: Beöthy Miklós II. éves joghallgató.

Aljegyzők: Bodó László és Böszörményi Béla I. éves joghallgatók.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Bizottsági tagok:

Hantke Emil, Pongrácz Aladár, Sebő Mihály, Ormay Lajos IV. évesek; Cseresnyés Béla, Molnár Kálmán, Szkalák Zoltán, Persz Ferencz III. évesek; Alliquander Ödön, Illés István, Sipos Ernő, Murin Sándor II. évesek; Személy Kálmán, Hadházy Kálmán, Podhradszky Ferencz és Géczy Imre I. éves joghallgatók.

A kör módosított alapszabályait a nm. vallás és közoktatásügyi m. kir. minister úr 1902. évi május hó 10-én 30821. sz. a. kelt rendeletével hagyta jóvá.

Az egyesület jelenlegi vagyona a Nagyvárad Taka-rékpénztárban gyümölcsözőleg elhelyezett 2165 korona 70 fillér.

VII. A TANÁROK ÉS AZ ÁLTALOK ELŐ- ADOTT TANTÁRGYAK ÁTNÉZETE.

A tanárok neve	Tanító-hivatali minőség	Tanszakma	Előad. nyelv		Heti órák száma		Észrevétel
			I.	II.	I.	II.	
Dr. Bazóky Alajos	kir. tanácsos, igazgató, ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	Római jog			10	10	Tanári éveinek száma: 34.
Dr. Molnár Imre	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	Nemzetgazdálkodás, Pénzügytan, M. pénzügyi törvények, Tétéles nemzetközi jog			11	9	Tanári éveinek száma: 33.
Dr. Persz Adolf	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár, h. ügyvéd	M. alkotmány- és jogtörténet, Európai jogt., Egyházi jog, Államzámvitel-tan.			11	9	Tanári éveinek száma: 27.
Dr. Nagy Ernő	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	Politika, Encyclopaedia, Magyar közjog, A XIX. század története			12	8	Tanári éveinek száma: 22.
Dr. Hoványi Gyula	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	Jogbölcsészet, Büntetőjog			11	9	Tanári éveinek száma: 17.

A tanárok neve	Tanító-hivatali minőség	Tanszakma	Élelvi nyelv		Észrevétel
			Heti órák száma	Heti órák száma	
			I.	II.	
			félév		
Dr. Szolcsányi Hugó	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár	M. közigazgatási jog, Statistika.	10	10	Tanári éveinek száma: 28.
Dr. Magyar Győza	ny. r. tanár, képesített egyetemi magántanár, h. ügyvéd	Törvénykezési eljárás, Keresk. és váltó jog	11	9	Heti tanár 10 év óta (Azelőtt 2 évig Kecskeméten tanárkodott)
Dr. Ágoston Péter	okleveles bíró, ny. rk. tanár	Magy. magánj. Bányajog, Osztrák magánjog	11	9	Tanár 1 év óta
Dr. Horváth Ferencz	orvostudor, ny. városi tiszt. fő- és egyházmegyei orvos, akad. magántanár	Törvényszéki orvostan, Közegészségtan. A f. tanévben nem tanított			Tanári éveinek száma: 22 $\frac{1}{2}$
Dr. Baróthy Ákos	orvostudor, városi tiszt. főorvos, akadémiai h. m. tanár	Törvényszéki orvostan, Közegészségtan	2	2	Heti m. tanár 4 év óta
Dr. Károly Irén	képesített főgyógy. ny. r. tanár, akad. magántanár	Ethika	2	2	Heti m. tanár 11 $\frac{1}{2}$ év óta.

A tanárok neve	Tanító hivatali minőség	Tanszakma	Heti órák száma		Észrevétel	
			I. félév	II. félév		
Dr. Némethy Gyula	Theologiai tudor, semináriumi ny. r. tanár, akadémiai mtanár	Művelődéstört.	m a g y a r	4	—	Itteni magántanár 3 év óta.

VIII. AKADÉMIAI HALLGATÓK.

1) *Beígatott ny. hallgatók.*

N é v	Tan-félév	N é v	Tan-félév
I. évek.			
<i>a) rendes joghallgatók:</i>			
Alliquander Kálm.	1 2	20 Fleischer Sándor	1 2
Balanesku Sándor	1 2	Frankó József	1 2
Bart István	1 2	Fülepp Dezső	1 2
*Benzúr Vilmos	1 2	Géczy Imre	1 2
5 Blayer Endre	— 2	Grózda Emil	— 2
*Böszörményi Béla	1 2	Guttman Gábor	1 —
Brebovszky Elem.	1 2	Hadházy Kálmán	1 2
Budó János	1 2	Hetco Valér	1 2
Csatári László	1 2	Jakobovits József	1 2
10 Ciavici Ágoston	1 2	25 Jancsó Jenő	— —
Cseresnyés Jenő	1 2	Jónás Dezső	1 2
Darabanth István	1 2	Kálnay Gyula	— 2
*Dipold Imre	1 2	Kemény Adolf	1 2
Drágány Sándor	1 2	Kindris László	1 2
15 Fehér Miklós	1 2	30½ Klitus József	1 2
		Kohn Ákos	— —
		Kotzó Jenő	1 2
		Kosma Iván	1 2
		Marozsán János	1 2

N é v	Tan- félév	N é v	Tan- félév
35 Márta Szávu	1 2		
Mészáros Lajos	— —	II. évesek.	
*Morvay Zsigm.	1 2	Alliquander Ödön	1 2
Nagy Sándor	1 2	*Aron Géza	1 —
Plattner Miksa	1 2	Balta Koriolan	1 2
40 Podhraczký Fer.	1 2	Beöthy Miklós	1 2
Pollitzer Alajos	1 2	5 Carián János	1 2
Pop János	— —	Cosma János	1 2
Popovits György	— 2	Cserey Géza	1 —
Préda Péter	1 2	Ciurdariu Ágost	1 2
45 Reisz József	1 2	Czuczor Vilmos	1 2
Rigó László	— 2	10*Erdelt Béla	1 2
Siclován Károly	1 2	Fehér Adolf	1 2
**Személy Kálmán	1 2	Fenyő László	1 2
Szunyogh Péter	1 2	Flegmann Simon	1 2
50 Takács Béla	1 2	Fleischer Béla	1 2
Völgyi Gábor	— —	15*Fraller Jenő	1 2
		Frank Géza	1 2
b) rendkívüli hall- gatók:		*Gall Pál	1 2
Adler Sándor	1 2	Gerlán Gábor	1 2
Altnöder László	— —	Gitta Ágoston	1 2
Blayer Endre	1 —	20 Görgey László	1 2
55 Bodó László	1 2	Harmathy Károly	1 2
Braun Sándor	1 2	Hirsch Andor	1 —
Debreczy Dezső	1 —	Homonnai Adolf	1 —
Grünstein Ármin	— —	Illés István	1 2
Kádár Antal	1 2	25 Kaufmann Jakab	— 2
60 Kádár Dezső	— 2	Kortsmáros Sánd.	1 2
Marcu Sándor	1 2	*Kotunovits Géza	1 2
Márkus János	1 —	Kovács Lajos	1 2
Popovits György	1 —	Lichtmann Jenő	1 2
Propper Miklós	1 —	30 Löblé László	1 2
65 Rátkay József	1 2	Lukáts Ákos	1 2
Reményi Lajos	1 2	Magyary László	1 2
Rozsly István	1 2	Mangra Demeter	1 2
Sonnenwirth Mór	1 —	Markovits Fer.	1 —
Spitz József	1 —	35 Mayer Emil	1 2
70 Törös László	1 —	Medvigy Mihály	1 2
Vaiszlovits Emil	1 2	Medzihraczký M.	1 —
		*Mercea Viktor	1 2
		Murin Sándor	1 2

N é v	Tan- félév	N é v	Tan- félév
40 K. Nagy Marczell	1 2	Dayka Endre	1 2
*Papp Kornél	1 2	10 Fábri Albert	1 2
*Pópa Demeter	1 2	Fejér Jenő k.	— —
Popesku Aurel	1 2	Flaskay Dezső	1 —
Popovits Sándor	1 2	Havas Kálmán k.	— —
45 Putnoky Béla	1 2	Hirsch Andor	— 2
Paczek Géza	1 —	15 Homonnai Adolf	— 2
Rácz Endre	1 2	Jeszenszky Béla	— 2
Rigó László	1 —	Juricskay Barna	1 2
Rigó Zoltán	1 2	Kertész (Klein)	— 2
50 Róth Sándor	1 2	Ferencz	— 2
Sarkady Sándor	1 2	Kolontáry Dezső	1 2
Schwartz István k.	— —	20 Kolthay Kornél	1 2
Sicher Jenő	— 2	Kránczly Kálmán	1 2
*Sipos Ernő	1 2	*Krüger Jenő	1 2
55 Sonnenwirth L.	1 2	Lewin Géza	1 2
Soós Zoltán	1 2	Lukáts Béla	1 2
Spitz Aladár	1 2	25*Lyuba Valér	1 2
Stern Sámuel	1 —	*Mailath Adolf k.	— —
Strasser Sándor	1 2	Mairovitz Adolf	1 2
60*Suhayda György	1 —	Markovits Ferenc	— 2
Szalay László	1 2	*Molnár Kálmán	1 —
Szatmári Ferencz	1 2	30 Montia Emil	1 2
Szunyogh István	1 2	Muntyán Sándor	1 2
Váli Péter	1 2	Paczek Géza	— 2
65 Varga Ákos	1 2	*Papp Romulus	1 2
*Voszka István	1 2	Persz Ferencz	1 2
Waldmann Géza	— 2	35 Popeszkú Adrián	1 2
Weissglas Gyula	— —	Rothausér Ignác	1 2
*Zigre Miklós	1 2	Sceopul József	1 2
		Strengon János k.	— —
		*Suhayda György	— 2
III. évesek.		40 Szilágyi Ágost	1 2
Berkovits Bertal.	1 2	Szkalák Zoltán	1 2
*Bulzán János	1 2	Szkurka Lajos	1 2
*Bulzán Péter k.	— —	Szolcsányi Béla	1 2
*Crisán Aurel	1 2	Suciu János	1 2
5 Cseresnyés Béla	1 2	45 Szunyogh Andor	1 —
Cserey Géza	— 2	Ujfalussy Sándor	1 2
Cimponeriu Gy.	1 2	Virányi Lajos	1 2
Cismás Péter	1 2		

N é v	Tan- félév	N é v	Tan- félév
IV. évesek.		Jeszenszky Béla	1 —
		Középessy D. v.	1 —
		Lakatos József	1 —
*Ardeleán Ezs. v.	1 —	20*Maráz István v.	1 —
Beliczay Elek	1 2	Medvigy István v.	1 —
Böns Károly	1 2	Mészáros Alad. v.	1 —
*Botiocu Elek v.	1 —	Miskolczy Pál v.	1 —
5 Bretán Sándor	1 2	Moyzes Emil	1 2
Candrea János v.	1 —	25 Ormay Lajos v.	1 —
Csatth Béla v.	1 —	Pásztor Bertalan	1 2
Des Echerolles		Pavella Zsigmond	1 2
Kruspér G. v.	1 —	Pongrácz Alad. v.	1 —
Feldmann József	— 2	*Sebő Mihály v.	1 —
10 Grosz Ede v.	1 —	30 Stachó Lajos	1 2
Grosz Lajos	1 2	Stern Lajos	1 2
*Hantke Emil v.	1 —	Szemes Ferencz	1 2
Heiser Gyula	1 2	Tarján Leo v.	1 —
Jako Elek v.	1 —	Vas Ödön	1 2
15 Jakobovits Eman.	1 2	35 Vermes Béla	1 2
Jantsovits Jenő	1 2		

Összesen: 222.

Jegyzetek: A * gal jelöltek ösztöndíjasok.
A k-val jelöltek egy évi önkéntesek.
A v-vel jelöltek az I. félév végén végbizonyítványt nyertek.
A kikk. neve mellett félév nincs kitéve, azok elmaradtak.

2) Vizsgálati engedélyt nyertek:

A vizsgálati engedélyt nyert egyének csak a ministeri engedély kellének érében vétetnek számba.

Az I. alapvizsgálatra:

Bauer Gyula m. kir. bányaesküdt, Brádon.
Dobray László, városi főjegyző Karczagon.
Guber Miksa, m. kir. dohányraktári s. tiszt Temesvártt.
Jeszenszki Zsigmond, m. kir. adótiszt Nagyváradon.
5 Kubicska Gyula, m. k. posta és táviró tiszt Temesvártt.
Uriga Lajos, m. kir. adótiszt Szegeden.

A II. alapvizsgálatra:

- Bauer Gyula, m. kir. bányaesküdt Brádon.
 Dobray László, városi főjegyző Karczagon.
 Guber Miksa, m. kir. dohányraktári s. tiszt Temesvártt.
 10 Jeszenszki Zsigmond, m. kir. adótiszt Nagyváradon.
 Kubicska Gyula, m. k. posta és táviró tiszt Temesvártt.
 Lakatos József, volt budapesti t. egyetemi hallgató.
 Uriga Lajos, m. kir. adótiszt Szegeden.

A jogtudományi államvizsgálatra:

- Bauer Gyula, m. kir. bányaesküdt Brádon.
 15 Dobray László, városi főjegyző Karczagon.
 Guber Miksa, m. kir. dohányraktári s. tiszt Temesvártt.
 Jeszenszki Zsigmond, m. kir. adótiszt Nagyváradon.
 Kemény István, volt budapesti t. egyetemi joghallgató.
 Kubicska Gyula, m. k. posta és táviró tiszt Temesvártt.
 20 Schopf Kálmán, volt budapesti t. egyetemi joghallgató.
 Uriga Lajos, m. kir. adótiszt Szegeden.

Az államtudományi államvizsgálatra:

- Bauer Gyula, m. kir. bányaesküdt Brádon.
 Dobray László, városi főjegyző Karczagon.
 Guber Miksa, m. kir. dohányraktári s. tiszt Temesvártt.
 25 Jeszenszki Zsigmond, m. kir. adótiszt Nagyváradon.
 Kubicska Gyula, m. k. posta és táviró tiszt Temesvártt.
 Örley Kálmán, volt budapesti t. egyetemi joghallgató.
 Uriga Lajos, m. kir. adótiszt Szegeden.

Az államszámviteltanra beiratkozottak:

Bige Béla	Korda Andor
Bulyovszky Mihály	Kovács Albert
Eleméry Gyula	Márton Géza
Hencz Lajos	50 Mayer Gyula
5 Hödl Jenő	Széles Károly.
Kolb Ernő	

Az intézetet általában látogatók száma 261. volt. A beigtatott nyilvános joghallgatók számánál a múlt évihez képest gyarapodás 0, a vizsgaengedélyt nyert egyének számánál gyarapodás 15, az államszámviteltant hallgató tisztviselőknél apadás 2, általános gyarapodás 11.

A nyilvános hallgatók között származás szerint volt: Alsó-Fehér megyei 2, Arad megyei 21, Bács megyei 1, Baranya megyei 1, Bars megyei 1, Békés megyei 8, Bereg megyei 3, Bihar megyei 109, Brassó megyei 2, Csánád megyei 1, Gömör megyei 1, Hajdu megyei 6, Heves megyei 1, Jász-Nagy-Kun Szolnok megyei 4, Krassó-Szörény megyei 5, Máramaros megyei 1, Maros-Torda megyei 2, Nógrád megyei 2, Pest-Pilis-Solt megyei 1, Pozsony megyei 2, Sáros megyei 1, Sopron megyei 1, Szabolcs megyei 3, Szathmár megyei 15, Szeben megyei 3, Székely-Udvarhely megyei 1, Szilágy megyei 6, Temes megyei 5, Torda-Aranyos megyei 2, Torontál megyei 1, Ugocsa megyei 1, Ung megyei 1, Vas megyei 1, Zemplén megyei 5, Zólyom megyei 1, összesen 222.

IX. A TANDIJ ALÓL EGÉSZEN S FÉLIG FELMENTETTEK KIMUTATÁSA.

Évfolyam		egészen	félíg	kor.	fill.
Az I. félévben	Az I. évfolyamban	—	6	144	—
	A II. évfolyamban	3	6	264	—
	A III. évfolyamban	2	1	120	—
	A IV. évfolyamban	—	6	134	—
	Összesen:	5	19	662	—
A II. félévben	Az I. évfolyamban	—	6	132	—
	A II. évfolyamban	3	4	224	—
	A III. évfolyamban	2	3	186	—
	A IV. évfolyamban	—	2	31	—
	Összesen:	5	15	573	—

Az egész évben tehát 44 joghallgatónak 1235 korona tandíj engedtetett el.

Az ösztöndíjak, se élyegyleti díjak, elengetett tandíjak s a beteg-segélyző alapból utalványozott segélyek együttvéve: 12854 koronára rugtak.

X. TANANYAG.

I. Kötelező tantárgyak:

Első félév	Első évfolyam	Bevez. a jog-és államtudományokba, 2 óra. Római magánjog (institutiók), 8 óra. Magyar alkotmány és jogtörténet, 7 óra. Művelődéstörténet, 4 óra. Ethika, 2 óra.
	Második évfolyam	Nemzetgazdaszat, 6 óra. Magyar magánjog, 5 óra. Joghölcsészet, 6 óra. A XIX. század története, 4 óra.
	Harmadik évfolyam Jogtudom. tanfolyam	Peres és peren kívüli eljárás, 5 óra. Osztrák magánjog, 6 óra. Magy. kereskedelmi és váltójog, 6 óra. Büntetőjog, 5 óra.
	Negyedik évfolyam Államtud. tanfolyam	Alkotmányi és kormányz. politika 5 óra. Magyar közigazgatási jog, 5 óra. Magyar pénzügyi jog, 5 óra. Egyházi jog, 7 óra.
Második félév	Első évfolyam	Római magánjog, 8 óra. Európai jogtörténet, 5 óra. Ethika, 2 óra.
	Második évfolyam	Tételes nemzetközi jog, 3 óra. Pénzügytan, 4 óra. Magyar magánjog, 5 óra. Magyar közjog, 6 óra.
	Harmadik évfolyam Jogtudom. tanfolyam	Peres és peren kívüli eljárás, 5 óra. Magyar állam statisztikája, 5 óra. Büntetőjog, 5 óra.
	Negyedik évfolyam Államtud. tanfolyam	Speciál collegiumok.

2. Speciál collegiumok.

Az első félévben 6 tanár hirdetett hetenkinti 19 órában 9 speciálcollegiumot, melyekre 451 joghallgató iratkozott be, a második félévben pedig 10 tanár hetenkinti 33 órában 17 speciálcollegiumot, melyeket 845 joghallgató látogatott; ugyanis számos joghallgató több speciálcollegiumot választott.

Az egyes collegiumokat a következő táblázat tünteti föl:

A tanár neve	Az előadás tárgya * Publicumok † Kötelező tantárgyak	Hetenkinti óraszám	Hallgatók száma
<i>Az első félévben:</i>			
Bozóky	*Codex Theodosianus ismertetése	1	61
"	Gaius olvasása	1	65
Nagy	†A XIX. század története	4	64
Némethy	†Művelődéstörténet	4	61
Szolcsányi	*Az anyakönyvekről	1	76
"	Belügyi igazgatás	2	7
"	Östermelési igazgatás	2	18
Károly	Ethika	2	63
Baróthy	Törvényszéki orvostan	2	36
<i>A második félévben:</i>			
Bozóky	Pandekták ált. tanai	2	59
Persz	Jogtörténeti szemelvények	1	62
"	Államszámviteltan	2	62
Ágoston	Osztrák örökjog	2	26
"	Magyar bányajog	2	20
Molnár	Nemzetgazdaság különös tanai	2	62
"	†Tételes nemzetközi jog	3	59
Nagy	Közjogi gyakorlatok	1	61
"	*Angol alkotmány	1	109
Hoványi	Büntetőjogi gyakorlatok	2	39
"	*Jogbölcészeti conversatorium	1	54
"	Jogbölcészet története	1	54
Szolcsányi	Közgazdasági statisztika	3	14
"	Közszolgálati viszonyok	2	10
Magyari	Kereskedelmi társaságok	1	30
"	Csődjog	2	20
"	Örökösödési eljárás	1	23
Károly	Ethika	2	55
Baróthy	Közegészségtan	2	26

XI. ÖSZTÖNDIJASOK.

Ösztöndíjat a következő joghallgatók élveztek:

Az I. évfolyamban:

		koro nával
Benczur Vilmos, Jettim félélet	160	
Böszörményi Béla, Alapy-félélet	420	„
Dipold Imre, *) Jedlicska-Kondé-Szenczy-félélet	30	„
Morvay Zsigmond, Száraz-félélet	600	„
5 Személy Kálmán, Jedlicska-Kondé-Szenczy-félélet	60	„
Ugyanaz, Alapy-félélet	420	„

A II. évfolyamban:

Áron Géza, Jövedéki birság alap-félélet	400	„
Erdelt Béla, *) Jedlicska-Kondé-Szenczy-félélet	30	„
Fraller Jenő, Jedlicska-Kondé-Szenczy-félélet	60	„
10 Gall Pál, Gozsdu-félélet	400	„
Kotunovics Géza, győri kir. árva-alapítványbelit	200	„
Mercea Viktor, Gozsdu-félélet	400	„
Papp Cornél, Ghiba Birta-félélet	400	„
Popa Demeter, Gozsdu-félélet	500	„
15 Sipos Ernő, Alapy-félélet	420	„
Voszka István, Winterhalter-félélet	90	„
Zigre Miklós, Gozsdu-félélet	600	„

A III. évfolyamban:

Bulzán János, Gozsdu-félélet	400	„
Bulzán Péter, Gozsdu-félélet	400	„
20 Crisán Aurel, Papp Tivadar-félélet	500	„
Krüger Jenő, Alapy-félélet	420	„
Lyuba Valér, Gozsdu-félélet	600	„

*) Csak a II. félélvben

	Majláth Adolf, Jövedéki birság-alap-félét	400	koro- nával
	Molnár Kálmán, Alapy-félét	420	"
25	Papp Romulus, Gozsdu-félét	500	"
	Suhayda György, Jedlicska-Kondé-Szenczy- félét	60	"

A IV. évfolyamban:

	Ardeleán Ezsaiás, Gozsdu-félét	600	"
	Botiocu Elek, Papp Tivadar-félét	500	"
	Hantke Emil, **) Jedlicska-Kondé-Szenczy- félét	30	"
30	Maráz István, **) Jedlicska-Kondé-Szenczy- félét	30	"
	Sebő Mihály, Dolinger-félét	240	"

Végzett joghallgatók:

	Ficzek Emil, Alapy-félét	420	"
	Obadean Pál, Gozsdu-félét	600	"
	Poynár Ernő, Gozsdu-félét	800	"
35	Poynár Szevér, Gozsdu-félét	1000	"
	Szokoly Tamás, Alapy-félét	420	"

XII. VIZSGÁLATOK.

Az 1874. évi Szabályzat 51. §-a értelmében a joghallgatók előmenetelének figyelemmel kísérése szempontjából sűrűen tartattak colloquiumok nemcsak a kötelező, hanem egynémely speciálcollegiumokból is, az összes colloquiumok száma 1311. volt.

A jelen 1901/1902. tanév folyama alatt letett alap- és államvizsgálatok eredménye pedig a következő:

**) Csak az I. félévben.

1901. évi szeptember 1-től 1902. június végéig*)

Letette az	Nyilvános rendes joghallgató	Ministeri engedély folytán	Kitérítéssel		Nem	Felfüggesztett	Összesen
			Egyhangúlag v. szótöbbséggel	képesítetl			
Első alapvizsgálatot .	66	7	4	51	9	9	73
Második alapvizsg. .	72	3	16	50	2	7	75
Államtud. államvizsg.	11	4	4	8	1	1	14
Jogtud. államvizsg. . .	8	12	1	10	4	5	20
Főösszeg	157	26	25	119	16	22	183
%	85.79	14.21	13.66	65.02	9.30	12.02	100

A jogtanulók szorgalmának fokozása szempontjából a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister ur 1902. márczius 19-én 14705. sz. alatt kelt szabályrendeletével**) elrendelni méltóztatott, hogy azon jogtanulók nevei, kik az alap- s illetőleg államvizsgálatokat kitérítéssel teszik le, a VKOM. Hivatalos Közlönyének a tanévet követő szeptember hó 1-én megjelenő számában évenként külön rovatban közzététessenek. E végből felhívta az igazgatókat, hogy a vezetésük alatt álló főiskolán kitérítéssel vizsgázott tanulók néjegyzékét minden évben a tanévet követő augusztus hó 1-ig közvetlenül a Hivatalos Közlöny szerkesztőségéhez czimezve küldjék be.

*) Ezen táblás kimutatás az egész tanév alatt lelett összes alap- és államvizsgálatok eredményét tünteti föl, melyben a múlt évekről elmaradt pótló és javítóvizsgálatok is befoglaltnak, ellenben a 60-ik lapon lévő táblázatban csak az idei joghallgatók vizsgálatai vannak feltüntetve.

**) Megjelent a VKOM. Hivatalos Közlönye f. é. ápril 1-én kiadott 7. számában 129. l.

Ezen intézkedésével a minster úr ő nagyméltósága alkalmat kívánt nyújtani arra, hogy egyrészt a valóban tehetséges és szorgalmas tanulók munkájuk oly jól megérdemelt jutalmát elnyerjék, az életben biztos és képességeiknek megfelelő megélhetési módhoz és munkakörhöz jussanak, s hogy másrészt azok, kik a főiskolából távozó ifjak jövő működési körének kijelölésére hivatvák, évről évre megtudják azok neveit, a kiket az alaposabb képzettséget igénylő helyekre első sorban állíthatnak.

A helybeli kir. kath. jogakadémia hallgatói közül *kitüntetéssel* tették le:

1) Az első alapvizsgálatot: *Emmerling Rezső, Fehér Adolf, Nagy Sándor, Személy Kálmán.*

2) A második alapvizsgálatot: *Csipkés Sándor, Czuczor Vilmos, Erdelt Béla, Fehér Adolf, Fleischer Béla, Fraller Jenő, Gall Pál, Harmathy Károly, Mercea Viktor, Sarkady Sándor, Sipos Ernő, Suhayda György, Uriga Lajos, Waldmann Géza, Voszka István, Zigre Miklós.*

3) Az államtudományi államvizsgálatot: *Csatth Béla, Csipkés Sándor, Ferenzy György és Jeszenszky Béla.*

4) A jogtudományi államvizsgálatot: *Ardeleán Ezsaiás.*

A kitüntetéssel vizsgázott fentebbi joghallgatók, joghallgatók nevei a helybeli napilapokban is közöltettek.

A leczkekönyv aláírása az I. félévben 6 joghallgatónál a második félévben tanúsítandó szorgalomtól tétetett függővé, a II. félévben pedig 3 joghallgatótól végleg megtagadtatott.

XIII. A JOGHALLGATÓK STATISZTIKAI ÁTNÉZETE.

Évfolyam		A kötelezett colle- giának óraszámja		A tanulók száma		Anyanyelv szerint					Vallás szerint					A vizsg. eredm.				Tanpénz		Az ösztöndíjasok száma	Az ösztöndíjak ösz- szes mennyisége koronaértékben
						magyar	román	német	tót	rutén	római kath.	gör. kath.	gör. keleti	ágost. hitv.	helv. hitv.	más vallású	képessítéssel egyszerűen	nem vizsga nélkül	fizetők	mentesek			
																				1	1/2		
Első félév	Első évfolyam . . .	23	58	42	14	1	—	1	14	11	4	3	11	15	—	—	—	—	52	—	6	5	830
	Második évfolyam	21	64	48	15	—	—	1	17	7	10	2	8	19	—	—	—	—	55	3	6	9	1690
	Harmadik évfolyam	22	35	23	12	—	—	—	12	4	8	2	3	6	—	—	—	—	32	2	1	9	1820
	Negyedik évfolyam	22	34	30	4	—	—	—	16	2	3	1	5	7	—	—	—	—	28	—	6	5	700
	Főösszeg:	88	191	143	45	1	—	2	59	24	25	9	27	47	—	—	—	—	167	5	19	28	5040
Második félév	Első évfolyam . . .	15	54	37	15	1	—	1	14	11	5	2	10	12	2	26	10	16	48	—	6	6	860
	Második évfolyam	18	57	41	15	—	—	1	15	7	10	2	7	16	13	27	2	15	50	3	4	11	1810
	Harmadik évfolyam	15	39	27	12	—	—	—	13	4	8	2	3	9	—	—	—	39	34	2	3	9	1820
	Negyedik évfolyam	—	16	15	1	—	—	—	6	1	—	1	2	6	3	3	3	7	14	—	2	3	640
	Főösszeg:	48	166	120	43	1	—	2	48	23	23	7	22	43	18	56	15	77	146	5	15	29	5130

Jegyzet. Ebből a kimutatásból az évközben kimaradt tanulók, valamint az önkéntesek kihagyattak.

KIMUTATÁSA

a második felévi joghallgatóknak atyjok vagy gyámjok polgári állása szerint:

Atyja vagy gyámjájá- nak pol- gári állása nevezete- sen:	Földműves				Egyéb okleveles	Egyéb értelmiségű	tiszviselő			Hadi	Szolga	Önálló	Összesen	
	Közép- és nagybirtokos	Kisiparos és kereskedő	Nagyiparos és kereskedő	Tanár, tanító, lelkész			Állami	Hatósági	Községi					Magán
6	13	25	7	30	15	12	20	5	8	8	1	4	12	166

XIV. AKADEMIAI KÖNYVTÁR.

A könyvtárt az idén is sürgősen használták, szám szerint 269 egyén 905 művet használt.

A könyvtár állása 1901. jan. 1-én

volt	12280	köt. 59867	kor. 14	fillér,
1901. évi gyarap. vétel után	171	"	1318	"
ajándék után	131	"	230	"
s így állása 1901. decz.				
végén	12582	köt. 61416	kor. 16	fillér
értékben.				

XV. LEVÉLTÁRI SZEMLE.

A kar a lefolyt évben összesen 12 értekezletet tartott. Az iktatókönyv szerint beérkezett 1901. évi jul. 1-től 1902. évi jun. 30-ig 567 ügydarab, ezek között 7 miniszteri szabályrendelet.

Az érdekesb levéltári okmányok a következők:

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
1900-901		
539	2431. jun. 29.	Rimler Károly polgármester-helyettes tudatja, hogy a Brüll Lipót-féle egyenkint 172 koronás idei jutalomban a kar ajánlatára Alliquander Ödön I. éves róm. kath. és Rothauser Ignác II. éves izr. vallásu joghallgatókat részesítette.
541	292. jun. 15.	A múzeumok és könyvtárak főfelügyelője tudatja, hogy a nm. Vkom úr Wosinszky Mór szegszárdi apát-plébánost muzeumi és könyvtári országos felügyelővé nevezte ki.
543	42745. jun. 27.	A nm. Vkom. pályázatot hirdet a budapesti m. k. t. egyetemen betöltendő második magánjogi és bányajogi tanszékre.
544	44539. jun. 27.	Ugyanaz pályázatot hirdet az ugyanott betöltendő polg. törvénykezési jog tanszékére.
545	jul. 6.	Jelentés a tanári kar személyzetéről.
548	jul. 7.	Az 1900 - 1901. évi Statisztikai Főkimutatás a m. kir. Központi Statisztikai Hivatalnak megküldetik.
550	jul. 8.	Jelentés az 1900 - 1901. évi kulturális adományokról.
551	jul. 8.	Az igazgató kezelése alatt álló alapok kamatainak hoválordításáról készített 1900-1901. évi

Levél. szám	Idegen szám	T á r g y
552	45139. jul. 1.	számadás a nm. Vkom. szám- vevőségéhez felülbírálás végett átküldetik.
553	28817. jun. 24.	A nm. Vkom. úr megküldi a m. kir. kereskedelemügyi minister úr által kibocsátott Iparfelügye- lői Utasítást a könyvtár szá- mára.
555	45331. jul. 4.	Ugyanaz a magyar és osztrák magánjog és a bányajog tan- székére ny. rk. tanárrá a sza- bályszerű illetményekkel ideig- lenes minőségben <i>Dr. Agoston Péter</i> ipolysági kir. aljárásbí- rót nevezi ki.
557	jul. 13.	Ugyanaz helybenhagyja az 1901 — 1902. I. félévi tanrendet s egy- úttal kívánatosnak mondja, hogy az akadémia hallgatóinak alka- lom nyujtassék, hogy a magyar történelemből is egy heti 4 órai kollegiumot hallgathassanak.
558	74427. jul. 6.	Az 1900—1901. évi Almanach fel- terjesztetik és szétküldetik.
559	45048. jul. 5.	A nm. m. kir. belügyi minister úr megküldi „a közsegélyre szoruló 7 éven felüli gyermekek gondozásáról“, továbbá, a vár- megyék pénztári és számvevő- ségi teendőinek ellátásáról szóló tjavaslatokat az indokolással együtt a könyvtár számára.
575	46015. jul. 8.	A nm. VKOM. úr megerősíti az 1901—1902. tanévre megalaki- tott alap- és államvizsgálati bizottságokat s új kültagokul Nagy Ferencz kir. tszéki elnök és dr. Plopu György kir. táblai bíró urakat nevezi ki.
575	46015. jul. 8.	Ugyanannak leirata a jogakade- miai leczkekönyvek tervezett megváltoztatása s a külön vég-

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
576	VI. 1901. 16/53. jun. 25.	bizonyítványok megszüntetése tárgyában. A nm. m. kir. Igazságügyi minis- ter úr megküldi az ált. polg. tkv. tervezetéhez készült Indo- kolás első kötetét a könyvtár számára.
578	45823. jul. 17.	A nm. VKOM. úr pályázatot hir- det a kolozsvári m. k. t. egye- temen betöltendő m. közjogi és közigazgatásjogi tanszékre.
579	49869. jul. 18.	Ugyanannak leirata a m. tört. előadásoknak egyelőre leendő elhalasztása tárgyában.
582	jul. 31.	Néhai Szilágyi Dezső volt igaz- ságügyi m. kir. minister és m. képviselőházi elnök gyászlapja.
585	4820. eln. jun.	A m. kir. földmivelésügyi minis- ter úr megküldi Hermann O. „Madarak hasznáról és kárá- ról“ cz. művét a könyvtár szá- mára.
589	1868. aug. 8.	Fm. dr. Schlauch L. bibornok- püspök úr meghívja az igazga- tót s a tanári kart a folyó hó 18-án mint ő cs. és apost. kir. Felsege legm. születésnapján tartandó Te Deumra s a f. hó 20-án mint Szent István első m. apostoli kir. napján tartandó ünnepélyes isteni tiszteletre.
591	47217. jul. 30.	A nm. VKOM. úr megküldi a közös cs. és kir. hadsereg had- biróságánál betöltendő gyakor- noki állásokra vonatkozó pályá- zati hirdetést.
592	54339. jul. 30.	Ugyanannak <i>Szabályrendelete</i> a jogbölcészetnek mint II. alap- vizsgálati tárgynak elejtése tárgyában.
603	aug. 21.	Az 1900–1901. évi tandijszáma- dás felülbírálás végett a nm.

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
1901-902		VKOM. számvevőségéhez átküldetik.
10	2083. sept. 1.	Fm. dr. Schlauch Lőrincz bibor-nok-püspök úr meghívja az igazgatót, a tanári kart és az akadémiai ifjúságot a folyó hó 10-én a I. sz. székesegyházban néhai Erzsébet királyné ő felségéért tartandó Requiemre.
15	32150 aug. 27.	A nm. VKOM. úr dr. Persz A. ny. r. jogtanárt f. évi jul. 1-től számítva a VII. fizetési osztály első fokozatába lépteti elő.
70	65306. sept. 12	Ugyanaz a Hof & Staatshandbuch részére az akadémia legújabb adatait bejegyeztetni rendeli.
75	60162. sept. 11	Ugyanaz dr. Ágoston Péter jogtanár fizetését és lakpénzét utalványozza.
76	4933. eln. sept. 12.	A m. kir. közp. Statistikai Hivatal a Czímtár számára az akadémia legújabb adatait kéri.
80	68013. sept. 21	A nm. VKOM. úr rendelete, hogy az akadémia épületére semmiféle választási zászló ki nem tűzhető.
82	2722. sept. 17	Körmöczbánya sz. kir. és főbánya város pályázati hirdetése a Vallovcics-féle 300 koronás ösztöndíjra.
94	2260. sept. 24	Fm. dr. Schlauch Lőrincz bibor-nok-püspök úr meghívja az igazgatót, a tanári kart s az akadémiai ifjúságot a f. é. okt. 4-én Ő cs. és apostoli kir. Felsége legmagasabb névünnepe alkalmából a I. sz. székesegyházban tartandó Te-Deumra.
104	14958 sept. 30.	A nm. VKOM. számvevősége az

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
113	okt. 9.	1900—1901. évi tandíjszámadást helyesnek találja. Az 1901—1902. tanév I. felére beirt joghallgatók száma felterjesztetik.
123	okt. 15.	Az ösztöndíjas joghallgatók kimutatása felterjesztetik.
133	okt. 20.	Dr. Töry Gusztáv m. kir. igazságügym. tanácsos úr megküldi „Tanulmányát a hágai nemzetközi magánjogi konferencia határozatairól“ a könyvtár számára.
138	1085. okt. 29.	Csák Máté ev. ref. elnök-lelkész átiratban kéri az ev. ref. joghallgatóknak az előadások látogatása alól való fölmentését október 30-án, Lihogvaz egyházi isteni tiszteleten résztvehessenek. Megtörtént.
140	okt. 25.	Dr. Esterházy Sándor kassai kir. jogakadémiai tanár úr megküldi Tudomány és Egyetem cz. értekezését a könyvtár számára.
141	okt. 25.	A genfi egyetem megküldi Történelmének egy díszkiadású példányát a könyvtár számára.
142	okt. 25.	A lillei egyetem megküldi Livret de l'étudiant 1901—1902. cz. kiadványát.
148	77832. okt. 4.	A m. kir. földmivelésügyi minster úr megküldi a „Világ 1901. évi gabnatermése“ cz. kiadványát a könyvtár számára.
150	69642 okt. 19.	A nm. VKOM. úr Sipos Ernő joghallgatónak tanulmányai befejeztéig, de legkésőbb 1905. évi sept. végéig évi 430 korona nevelési járulékot engedélyez.
151	2890. okt. 30.	A m. kir. állatorvosi főiskola kiadványait küldi a könyvtár számára.

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
154	32692 okt. 22.	A m. kir. igazságügyi minister úr megküldi a 3-ik hágai nemzetközi magánjogi konferencia aktáit és irományait a könyvtár számára.
157	7552. eln. okt. 4.	A m. kir. földmivelésügyi minister úr megküldi „Szőlómoly és szőlő iloncza életmódjuk és irtásuk“ és a „Homoki szőlőművelés“ cz. kiadványait a könyvtár számára.
158	nov. 8.	A buenos-ayresi egyetem megküldi 1899—1900. Évkönyvét a kvár számára.
162	4550.	Budapest székesfőváros közkórházainak Évkönyvét küldi a kvár számára.
165	127. nov. 8.	A bécsi cs. k. t. egyetem megküldi kiadványait.
166	nov. 12.	Dr. Meliorisz Béla, eperjesi tanár gyászlapja. A kar részvétirata.
170	16163 nov. 11	A nm. m. kir. Igazságügyi minister úr az ált. magánjogi tkv. tervezete Indokolása IV. kötetét küldi a könyvtár számára.
172	nov. 20.	A csernoviczi cs. k. t. egyetem Almanachját küldi.
174	878. nov. 10.	A muzeumok és könyvtárak orsz. tanácsa a Főfelügyelőség és a Bizottság szabályzatát küldi.
175	nov. 21.	Az eperjesi jogakademia válasza a részvétiratra.
179	75307 nov. 20	A nm. VKOM. <i>Szabályrendelete</i> az 1889. XXVI. t. czben foglalt kedvezményre való igény igazolása tárgyában kibocsátott f. é. 42884. sz. a. kelt szabályrendeletnek helyes értelmezése tárgyában.
188	84293 nov. 22	Ugyanannak pályázati hirdetménye a magasabb M. Terézia és Koháry-féle 600—300 koronás ösztöndíjjállomások betöltése iránt.
194	2219	A helybeli m. kir. posta- és távirda

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
		igazgatóság tudatja, hogy a nm. m. kir. kereskedelemügyi minister úr 24744. sz. a. kelt rendeletével 1902. jan. 1-től az egyszerü, az ajánlott és a csomagküldemények feladására vonatkozólag különkülön hivatalos postakönyvek használatát rendelte el.
198	1206. nov. 25.	A m. kir. postakarékpénztár megküldi 1900. évi működéséről szóló Jelentését a könyvtár számára.
201	decz. 11.	Néhai dr. Kozma Károly püspök, egri kanonok és joglyceumi igazgató gyászlapja. A kar részvétirata.
204	85817 nov. 18	A m. kir. Földmivelésügyi minister úr megküldi a „Magyarország mezőgazdasági szakoktatásának“ 1901. Évkönyvét a könyvtár számára.
209	decz. 16.	Az akadémiai épületen teljesített javítási munkálatokra utalványozott 815 K. 64 fill. felhasználásáról szóló számadás a nm. VKOM. számvevőségéhez átküldetik.
212	decz. 17.	A II. félévi tanrend megerősítés végett felterjesztetik.
215	88668 decz. 14	A nm. VKOM. úr rendelete, hogy a jogbölczészet a tanfolyam hallgatása nélkül vizsgálati engedélyt nyert egyénektől sem kérdezendő a második alapvizsgálaton.
216	4405. eln. decz. 14.	Ugyanaz tudatja, hogy a m. állami számvevőszék elnöke a nagyváradai kir. jogakademia számvevőszéknek, pénz- és vagyonkezelésének a helyszínen leendő megvizsgálására dr. Strausz István számvevőségi tanácsost küldvén ki, egyben felhívja az igazgatót,

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
224 226	241. 470. 477. decz. 15 – 17.	<p>hogyan nevezettnek a kívánt felvilágosítást adja meg.</p> <p>A muzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége: Kudora K. Könyvtár, a m. nemzeti Múzeum 1900. évi Jelentése, Bolemann és Chyzer, a m. ásványvizekről és fürdőkről című könyveket küldi a könyvtár számára.</p>
227	92496 decz. 27	A nm. VKOM. helybenhagyja a II. félévi tanrendet.
230	377. decz. 12.	A muzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége Szana T. 100 év a magyar művészet történetéből cz. dísművet küldi a könyvtár számára.
243	92135/1901. jan. 7. 1902.	A nm. VKOM. az akadémiai épületen fogantatott javítási munkálatokra utalványozott 815 K. 64 fill. felhasználásáról készített számadást 197 K. 64 fill. megtakarítással helyesnek találja.
249	jan. 17.	A m. kir. honvédelmi miniszter úr a honvédség és népfelkelés legújabb névkönyvét küldi a kvár számára.
251	90234 decz. 14	A nm. m. k. VKOM. pályázati hirdetménye a kisebb M. Terézia-féle ösztöndíjállomások betöltése iránt.
252	36. jan. 8.	A polgármester tudatja, hogy a nm. VKOM. a város által a jogakademia Segélyegylete javára tett 1000 koronás alapítványa 1900. évi kamatainak hováfordításáról készített számadást helyesnek találta.
254	251 1901. jan. 12.	A muzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége Széchenyi-gyász és gf. Széchenyi Béla Amerikautazása cz. könyveket küldi a könyvtár számára.

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
256	1792. jan. 13.	A nm. VKOM. úr dr. Baróthy Á. magántanár urnak a tszékí orvostan előadásáért 200 korona jutalomdíjt utalványoz.
258	7518. eln. jan. 17.	A nm. m. kir. kereskedelemügyi minister úr 1900. évi működéséről szóló Jelentését küldi a kv tár számára.
259	281. eln. jan. 18.	A nm. VKOM. úr a kartól véleményt kér az uj elméleti államvizsgálatról szóló törvényjavaslat tárgyában. Lsd Alm. 31. s k. ll.
265	jan. 31.	Az 1901. évi irodai átalány felhasználásáról készített számadás a nm. VKOM. számvevőséghez felülbíralás végett átküldetik.
266	—	Hasonlókép az 1901. évi ügyviteli, hetestartási és vízhasználati átalány számadása.
267	—	Hasonlókép az 1901. évi könyvtári számadás.
276	11876. eln. decz. 27.	A nm. m. kir. földművelésügyi minister úr megküldi Krisztinkovich Éde „Birtokrendezés“ cz. művét a könyvtár számára.
278	febr. 3.	Az 1901—1902. első félévi tandíj-számadás a nm. VKOM. számvevőségéhez átküldetik.
283	—	A nm. VKOM. úr megküldi 1900. évi működéséről szóló jelentését a könyvtár számára.
313	65. márcz. 5.	A m. képviselőház irodaigazgatója tudatja, hogy 17 kötet képviselőházi kiadványt küld a könyvtár számára.
320	márcz. 10.	A csernoviczi cs. k. t. egyetem megküldi tanév megnyitó ünnepélyének leírását a könyvtár számára.
322	71. márcz. 6.	A budapesti Ügyvédvizsgáló Bizottság elnöke az 1899—1900. tanév II. felére vonatkozólag

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
		részletes adatokat kíván a joghallgatók szülőinek polg. állásáról és illetőségéről. A kimutatás elküldetett.
324	871 eln. márcz. 9.	Nagyvárad város polgármestere a választásra jogosult tanárok hivatalos névjegyzékét kéri. Elküldetett.
329	márcz. 14.	A szatmári g. kath. magyar templom építési költségeire a kar 20 koronát küld.
330	márcz. 15.	Dr. Ágoston Péter jogtanár úr kérvénye az esztergomi cs. és kir. 26. sz. gyalogezred parancsnokságához, hogy csak a nagy szünidőben hívassék be fegyvergyakorlatra. Teljesítetett.
334	6473. jan. 21.	A nm. m. kir. földművelésügyi minister úr megküldi a „Pariser Weltausstellung in Wort u. Bild“ cz. illusztrált művet a könyvtár számára.
338	márcz. 22.	A debreczeni ev. ref. jogakademia Véleménye az új elméleti államvizsgálatról szóló tjavaslatra.
340	márcz. 23.	Az eperjesi ág. ev. joglyceum Véleménye ugyanebben a tárgyban.
341	5442 márcz. 17	A nm. VKOM. számvevősege az 1901. évi irodai, ügyviteli, hetestartási, vízhasználati és könyvtári számadásokat helyeseknek találván, erről az igazgatót felmentvénykép értesíti.
347	713. márcz. 23	Fm. dr. Schlauch Lőrincz bibornok-püspök úr meghívja az igazgatót, a tanári kart s az akadémiai ifjúságot a f. hó 29-én d. u. 6 órakor a székesegyházban tartandó feltámadási ünnepélyre.
351	3997 márcz. 15	A nm. VKOM. számvevősege a f. 1901—1902. tanév I. felében be-

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
352	10214 márcz 19	A folyt tandijakról készített számadást helyesnek találván, az igazgatónak a felmentvényt megadja. nm. VKOM. úr Személy Kálmán I. éves joghallgatónak egy 420 koronás Alapy-féle ösztöndíjt adományoz.
356	16666 márcz 20	Ugyanannak pályázati hirdetése a pozsonyi kir. jogakademián betöltendő statisztikai és közigazgatási jogi tanszékre.
360	april 6.	A kar táviratilag üdvözli a jászóvári premontrei kanonok rendet visszaállítatásának 100 éves jubileuma alkalmából.
365	april 7.	Néhai Névy László budapesti keresk. akadémiai tanár gyászlapja.
369	811. april 6.	A kar részvétírata. Fm. Dr. Schlauch Lőrincz bibornok-püspök úr meghívja az igazgatót, a tanári kart s az akadémiai ifjuságot a f. hó 11-én mint nemzeti ünnepen a székesegyházban tartandó Te Deum ra.
379	19048 apr. 8.	A nm. vall. és közokt. m. kir. minister úr a kar véleményét kéri a kassai kir. jogakademia igazgatójának javaslatára vonatkozólag, mely szerint a tandij ne a heti órák száma szerint, hanem félékenként 44 korona fix összegben állapíttassék meg, mely összeghez a Mensa Academica javára még 1 korona fizetessék.
380	900. apr. 13.	A földmivelésügyi m. kir. minister meghatalmazottja Bezerédj S. úr megküldi a hazai selyemtenyészés és ipar 1901. évi állapotáról szóló jelentését a könyvtár számára.
381	april 13.	Mélt. Dr. Takács Menyhért jászó-

Levél. szám	Idegen szám	T á r g y
385	21372 márcz 7	vári prelatus válasza a kar üdvözetére. A m. kir. földművelésügyi minis- ter úr megküldi az <i>Utmutató</i> a gazdasági tudósítók számára az 1902. évre cz. kiadványát a könyvtár számára.
386	12649/1901. apr. 15.	A nm. VKOM. számvevősége az igazgató kezelése alatt álló aka- demiai alapítványokról készített 1900—1901. évi számadást he- lyesnek találja.
387	25382. apr. 16.	A nm. VKOM. úr <i>Szabályrendelete</i> , melynek értelmében a Hivatalos Közlönyben megjelenő rende- letek a hivatalos közlés joghatá- lyával bírnak és végrehajthatók.
388	1246. apr. 20.	Mélt. Hetyey Sámuel pécsi püs- pök úr megköszöni a karnak Véleménye megküldését.
392	21371 márcz 7	A nm. m. kir. földművelésügyi minister úr megküldi a <i>Mező- gazdasági munkabérek Magyar- országon</i> című kiadványát a könyvtár számára.
396	25820. apr. 20	A nm. VKOM. úr rendelete, mely- nek értelmében a novemberi terminusban <i>egész</i> alapvizsgálá- tok sem első ízben, sem javítás céljából nem tarthatók.
399	ápril 29.	Átirat a biharmegyei építészeti hivatalhoz az akademiái épüle- ten a nagy szüenidő alatt foga- natosítandó javítási és tisztoga- tási munkálatokról készítendő költségvetés tárgyában.
400	439. ápril 16.	A nm. m. kir. miniszterelnök úr megküldi a magyarországi g. keleti szerb egyház szervezete cz. kiadványát a könyvtár szá- mára.
401	278.	Az egri érseki joglyceum Véle-

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
402	máj. 3.	ménye az új elméleti államvizsgálatról szóló tjavaslatra.
404	45618. apr. 28.	A nm. VKOM. úr megküldi a konzuli Akademiánál betöltendő gyakornoki állásokra vonatkozó pályázatot.
407	máj. 5.	A nm. m. kir. Belügyminister úr megküldi a közkórházakról, gyógyintézetekről, üdülő házakról és a gyógyíthatatlan betegek menedékhelyeiről szóló 3500 sz. a. kiadott szabályrendeletet.
409	28188. máj. 3.	Felterjesztés a Hiv. Közl. 8. számában megjelent 58. eln. szám alatt kiadott <i>Szabályrendelet</i> értelmezése és végrehajtása tárgyában.
412	6472. eln. apr. 12.	A nm. VKOM. úr rendelete né mely államadóssági czimletek konvertálása tárgyában.
415	776. máj. 6.	A nm. m. kir. földművelésügyi minister úr megküldi Magyarország a párisi kiállításon 1900. cz. kiadványát a könyvtár számára.
416	16. apr. 24.	A biharmegyei államépítészeti hivatal átteszi az akadémiai épületen foganatosítandó javítási munkálatokról készített költségvetést. Engedélyezés végett felterjesztetik.
418	9020. máj. 6.	A nm. m. kir. Igazságügyi minister úr megküldi az ált. polg. tkv. tervezetéhez készült Indokolás 4. és 5. kötetét.
420	30821 máj. 10	Temesvár sz. kir. város polgármestere az akademia mult évi költségvetését kéri. Közöltetett.
		A nm. VKOM. úr megerősíti az ifjusági Önképző és Olvasókör módosított alapszabályait és 2 példányban visszaküldi megőrzés

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
426	máj. 18.	végett. Az egyik az intézeti, a másik a kar levéltárába tétetik. A jászóvári prépost megküldi a fehér és kiváltságos premontrei kanonokrend jászóvári prépostságának 100. dos ünnepére 1902. ápril 6-án cz. díszkiadványát a könyvtár számára.
433	1175. máj. 24.	Fm. Dr. Schlauch Lőrincz bíbornok-püspök meghívja az igazgatót, a tanári kart és az akadémiai ifjuságot a f. hó 29-én reggel 8 órakor a l. sz. székesegyházban tartandó Urnapi ünnepre.
434	máj. 27.	A muzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége megküldi 1901. évi működéséről szóló jelentését a könyvtár számára.
441	33054. máj. 30.	A nm. VKOM. úr az akadémiai épületen a nagy szünidő alatt foganatosítandó javítási munkálatokat 813 korona erejéig engedélyezi.
453	272. jun. 10.	A muzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége megküldi a Minerva cz. 1901—1902. második évfolyamát a könyvtár számára.
455	4302. eln. máj. 20.	A nm. földművelésügyi m. kir. minister úr megküldi a gyümölcsfák és szőlő kártevő rovarai cz. kiadványát a könyvtár számára.
460	390.	A lillei egyetem megküldi 1902—1903. évi tanrendjét és csereviszonyt kér életbeléptetni. A csereviszony életbe léptetetik.
463	—	A Strassburgban megjelenő »Minerva« cz. főiskolai Évkönyv szerkesztősége az akadémia legújabb adatait kéri. Elküldettek.
466	jun. 17.	Klitus József I. éves joghallgató gyászlapja.

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
470	2281.	A budapesti m. kir. tud. egyetem megküldi f. é. kiadványait.
473	—	A nemzetközi diákkongresszus magyarországi rendezősege a f. é. szeptember hóban Budapesten tartandó kongresszus költségeinek fedezésére anyagi támogatást kér. A kar 50 koronát szavaz meg.
481	jun. 25.	Nagyvárad városának a jogászegylező egyesület javára tett 1000 koronás alapítványa m. é. kamatainak felhasználásáról készített számadás a polgármesterhez átküldetik.
482	—	Felterjesztés a magántanárok jutalomdíjának utalványozása tárgyában.
483	—	Az 1902—1903. I. félévi tanrend megerősítés végett felterjesztetik.
484	sz. és k. nélkül	A nm. VKOM. úr megküldi a könyvtár számára Dr. Czobor B. »Magyarország történeti emlékei« cz. díszkiadású művét.
485	13. jun. 20.	A muzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősege megküldi a könyvtár számára Dr. Preysz K. »Die Bäder am Plattensee« cz. művét és a Balneologiai Értesítő VIII. évfolyamát.
487	—	A budapesti t. egyetem jog- és államtudományi kara megküldi az elméleti jog- és államtudományi államvizsgálat s a jogi oktatásról szóló tjavaslat tárgyában készített Véleményes Jelentését.
490	jun. 27.	Felterjesztés az 1902 - 1903. tanévre megalakított alap- és államvizsgálati bizottságok megerősítése tárgyában.

Levélt. szám	Idegen szám	T á r g y
492	jun. 30.	Az ösztöndíjas joghallgatók kimutatása felterjesztetik.
493	—	Záró jelentés az 1901—1902. tanévről.

Pótlék: a 28. laphoz.

4) A magyar és osztrák magánjog, valamint a magyar bányajog tanszékére a nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr m. é. június 24-én 28817. sz. a. kelt rendeletével a tanári kar javaslata értelmében, négy pályázó közül, Dr. *Agoston* Péter ipolysági kir. eljárásbíró-t nevezte ki ny. rk. tanárrá, egyelőre ideiglenes minőségben. Az új tanár hivatali esküjét m. é. aug. 29-én tette le.

Figyelmeztetés.

A beiktatások és beiratások az 1902/1903. tanévre folyó évi szeptember 1—12-ig az igazgatónál, 15-ig az egyes tanároknál eszközöltetnek, ezen napon túl a fölvétel csak külön engedély alapján történhetik.

A pót- és ismétlő alapvizsgálatok f. évi szept. 9-től 14-ig tartanak.

A „Veni Sancte” szept. 15-én lesz, a nyilvános előadások szept. 16-án kezdetnek meg.

Kelt Nagyváradon, 1902. július 1-én.

Az igazgatóság.

Tartalom.

	Lap
I. Történelmi visszatekintés	3
II. A jogtanári kár személyzete	4
III. Vizsgálati bizottság	6
IV. Az 1901/1902. tanév története	8
V. A tanárok irodalmi működése	42
VI. Ifjúsági egyletek	44
VII. A tanárok és az általuk előadott tantárgyak átnézete	46
VIII. Akadémiai hallgatók	48
IX. A tandíj alól egészen és félig felmentettek kimutatása	53
X. Tananyag	54
XI. Ösztöndíjasok	56
XII. Vizsgálatok	57
XIII. A joghallgatók statisztikai átnézete	60
XIV. Akadémiai könyvtár	61
XV. Levéltári szemle	62
